

Poštnina plačana v gotovini

SMRT FAŠIZMU — SVOBODO NARODU

LJUBLJANA, MAREC
3
LETO II
1946
CENA 10 DIT

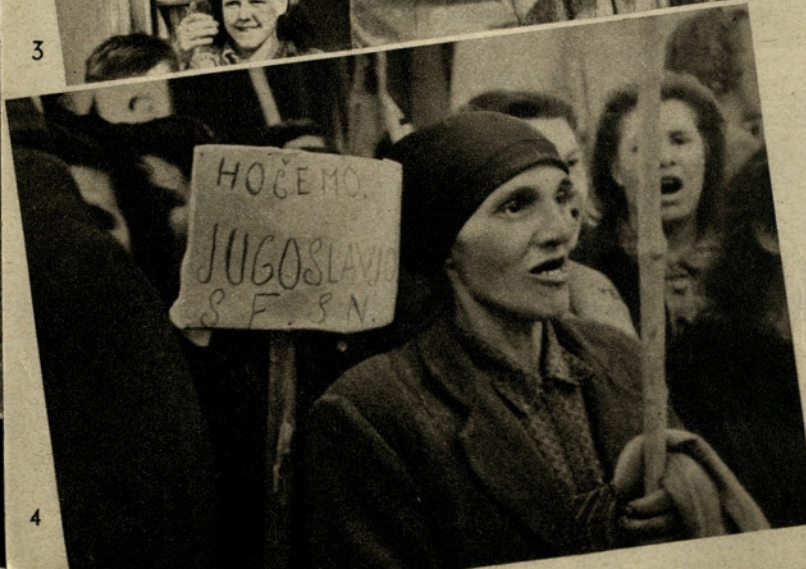
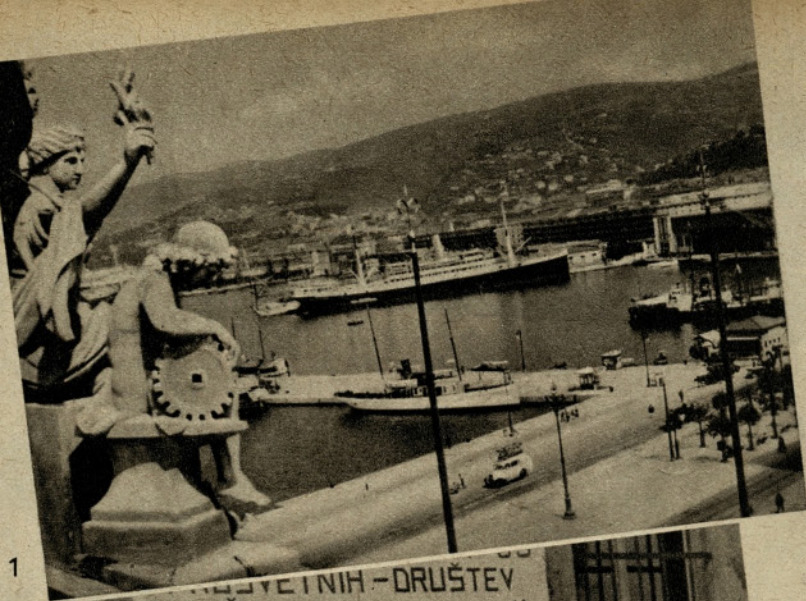


Pogled na del tržaškega pristanišča

tovaris

ILUSTRIRANA REVIJA

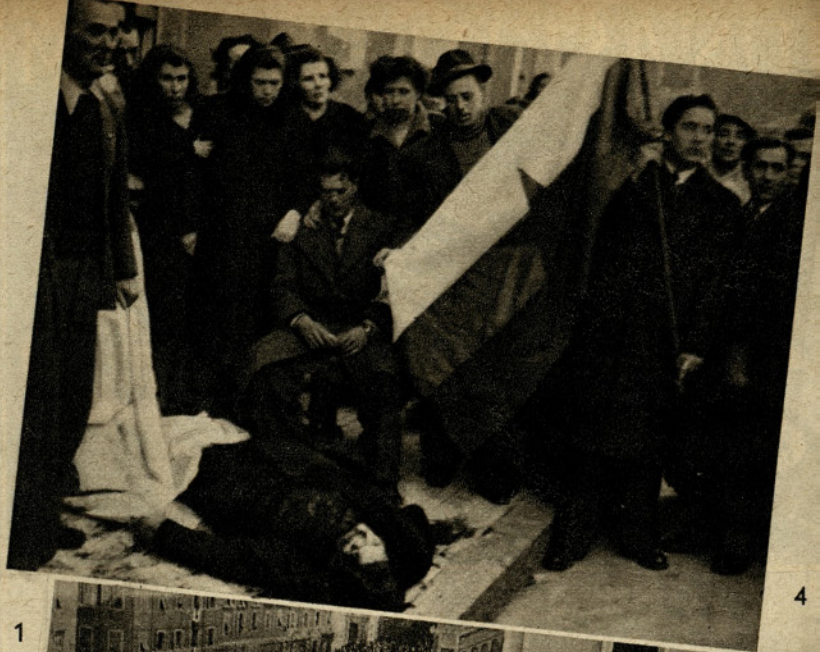
»Tujega nočemo -



1. Pogled na del tržaškega pristanišča
2. Prebivalci iz Kontovelj izpovedujejo, kako so Italijani s silo spreminjali njihove priimke v italijanska imena
3. Prebivalci Julijske krajine so okrasili svoje hiše
4. Med prvimi kraji je komisija obiskala vas Opatje selo
5. Tako je okrašena pot pred Puljem
6. V Trziču je ljudstvo kljub dežju čakalo komisijo. Tudi dežnike so posuli z zvezdami in napisi
7. Žene v Višnjanu so v narodnih nošah pričakale komisijo

svojega ne damo «

TITO



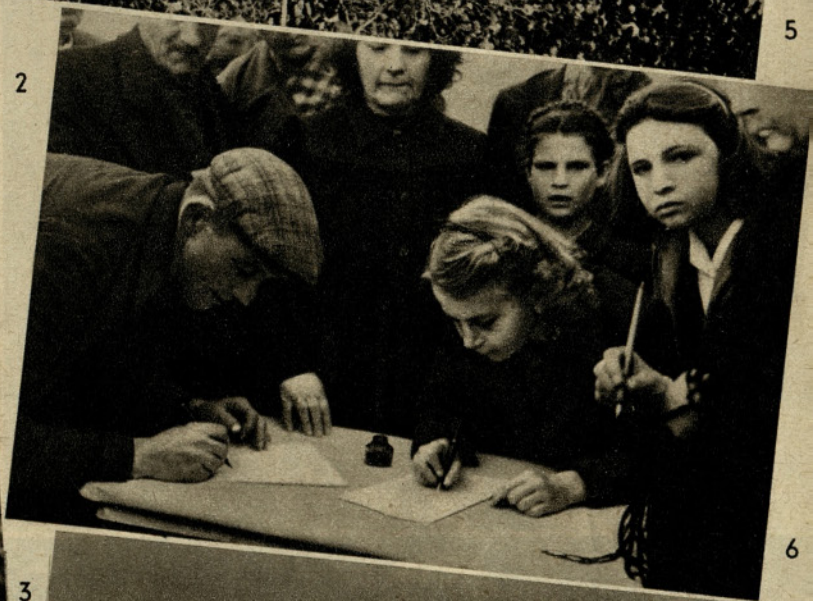
1

4



2

5

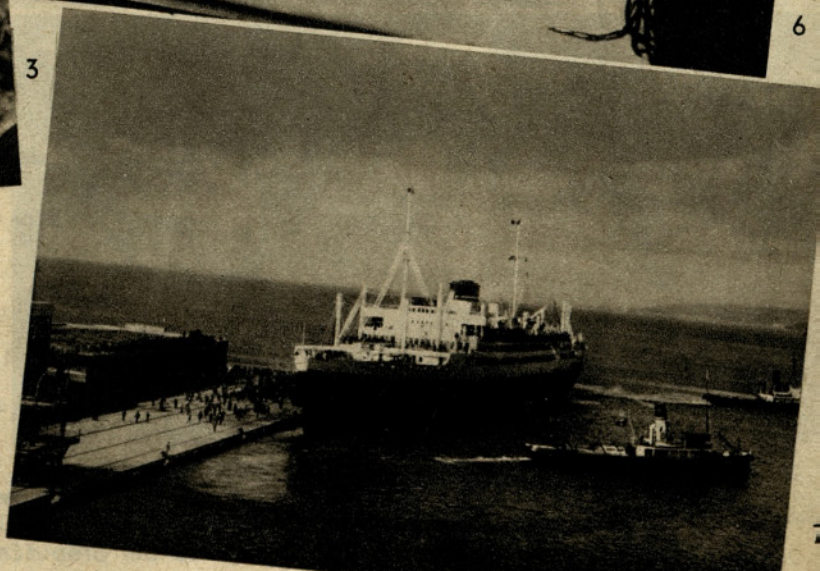


3

6



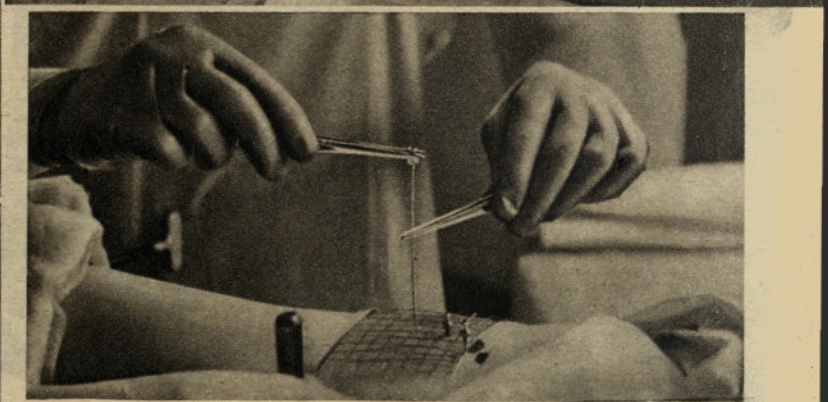
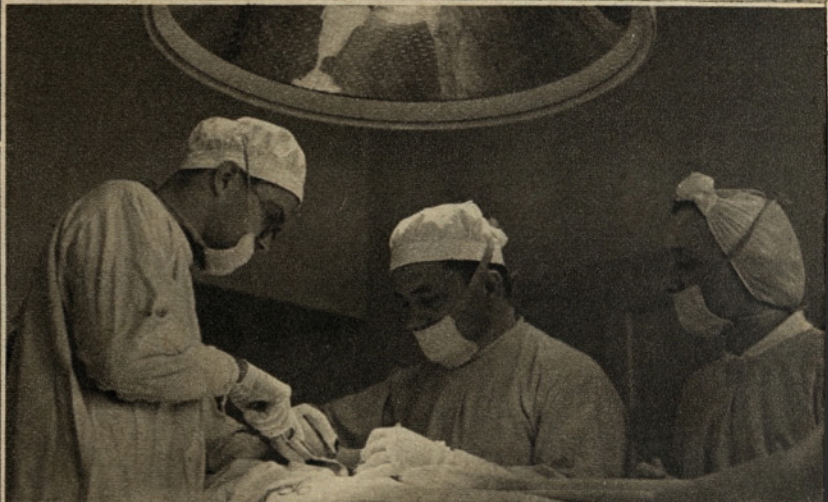
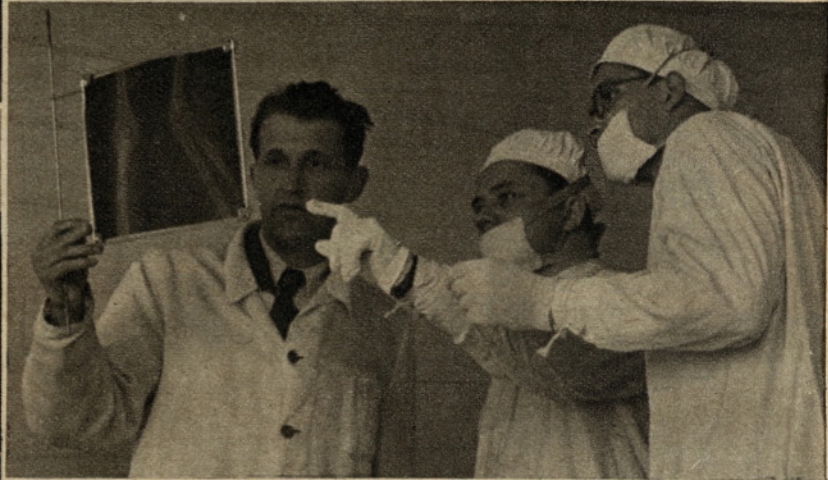
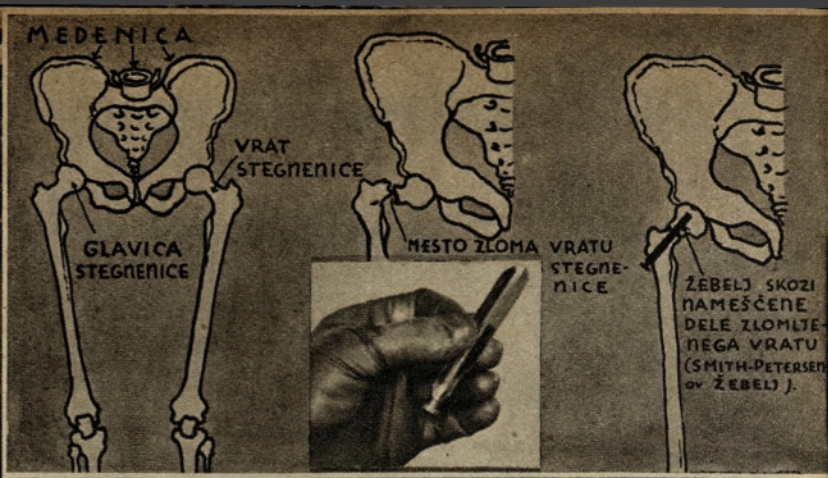
1. Sprejem komisije v Višnjanu
2. Člani komisije v Labinu
3. Množice pred stanovanjem komisije v Trstu manifestirajo za priključitev k Jugoslaviji
4. Žrtev nasilja civilne policije v Škednju
5. Množica tržaškega ljudstva se je udeležila pogreba škedenjskih žrtev. Pred cerkvijo sv. Jakoba v Trstu
6. Prebivalci Škednja podpisujejo resolucijo za razpust civilne policije
7. V tržaškem pristanišču se mora obnoviti promet



JUNAŠKIM BORCEM

VRAČA!

Zdravje



Obisk v mariborski vojni bolnici. Slike kažejo potek žebljanja pri zlomu vratu stegenice, kar sodi med zelo težke poškodbe. Ta zlom je pogost pri starih ljudeh, ki zaradi ležanja obole še na pljučnici. Mnogi borci iz osvobodilne borbe pa so zaradi tega invalidi. V zadnjem času so v Mariboru izvršili v vojni bolnici tri take uspele operacije in eno v civilni. Specialist za operacije je dr. Martin Horvat.

Zlomljene kosti točno spojimo in jih zbijemo z žebljem. Operacijska rana se zaraste približno v osmih dneh, a po dvajsetih dneh bolnik shodi. Invalidi spravijo svoje palce samo še kot spomin. Te operacije so se pred vojno vršile le po velikih medicinskih središčih in še tam le redko, kar je bilo dostopno le zelo premožnim, a revni ljudje so bili prepuščeni usodi.

Foto: Kološa



Predsednik Slovenskega narodno osvobodilnega sveta Josip Vidmar zaprisega ob prisotnosti podpredsednika Edvarda Kocbeka in tajnika Franja Lubeja novo vlado.

NOVA VLADA LJUDSKE REPUBLIKE SLOVENIJE

Prejšnja vlada je podala 4. marca t. l. ostavko. Mandat za sestavo nove vlade je bil poverjen dosedanjemu predsedniku Borisu Kidriču.

SESTAVA NOVE VLADE

Ljubljana, 6. marca. Po konzultacijah s posameznimi vodilnimi osebami našega javnega življenja in s celotnim Izvršnim odborom je tov. Boris Kidrič izročil Prezidiju SNOS-a naslednji predlog za sestavo nove vlade:

predsednik: Boris Kidrič,
podpredsednik: dr. Marijan Breclj,
predsednik Kontrolne komisije: Vida Tomšič,
minister za notranje zadeve: generalmajor Ivan Maček,
minister za pravosodje: dr. Jože Pokorn,
minister za prosveto: dr. Ferdo Kozak,
minister za finance: Zoran Polič,
minister za industrijo in rudarstvo: France Leskošek,
minister za trgovino in preskrbo: Tone Fajfar,
minister za kmetijstvo in gozdarstvo: Janez Hribar,
minister za delo: Tomo Brejc,
minister za gradnje: dr. Miha Kambič,
minister za narodno zdravje: dr. Marijan Ahčin,
minister za socialno skrbstvo: dr. Anton Kržišnik.

Prezidij SNOS-a je predlog mandatorja tov. Borisa Kidriča na danes ob pol 16 je predsednik Prezidija SNOS-a tov. Josip Vidmar v imenu Prezidija SNOS-a in v navzočnosti podpredsed-

ljubljeni bivajočih članov SNOS-a vlado zaprisegel. Tov. Josip Vidmar je imel ob tej priliki na člane nove vlade nagovor.

Po zaprisegi je predsednik nove vlade tov. Boris Kidrič izjavil, da bo nova vlada nadaljevala delo prejšnje v duhu in na temelju novoletne poslanice maršala Tita in njegove deklaracije ob priliki postavitve nove Zvezne vlade. Kot posebno nalogo je predsednik Boris Kidrič poudaril dolžnost, da ves slovenski narod in vsi njegovi organi podpro napore Zvezne jugoslovanske vlade za združitve vseh neosvobojenih bratov onstran naših začasnih meja s Federativno ljudsko republiko Jugoslavijo. Predsednik Boris Kidrič je napovedal skorajšnjo podrobnejšo deklaracijo vlade.

Od leve na desno: minister za industrijo in rudarstvo France Leskošek, minister za notranje zadeve generalmajor Ivan Maček, podpredsednik dr. Marijan Breclj, predsednik Boris Kidrič, predsednik Kontrolne komisije Vida Tomšič, minister za prosveto dr. Ferdo Kozak, minister za finance Zoran Polič, minister za narodno zdravje dr. Marijan Ahčin.



Predsednik Boris Kidrič podpisuje

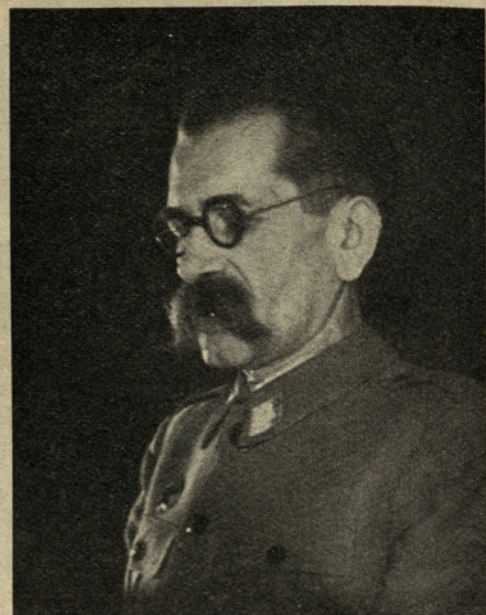


Kongres dobrovoljcev v španski državljanski vojni v Beogradu

18. III. 1946 se je pričel v Beogradu v veliki dvorani Kolarčevega vseučilišča Kongres prostovoljcev, ki so se borili v španski osvob. vojni v vrstah španske republik. vojske. Poleg španskih prostovoljcev iz naše države in delegacij prostovoljcev Poljske republike, Madžarske, Bolgarije, Čehoslovaške, Albanije, Romunije in Avstrije prisostvujejo kongresu tudi predstavniki ljudske oblasti, zastopniki množičnih organizacij in prebivalstva.



Pogled na udeležence v dvorani Kolarčeve univerze.



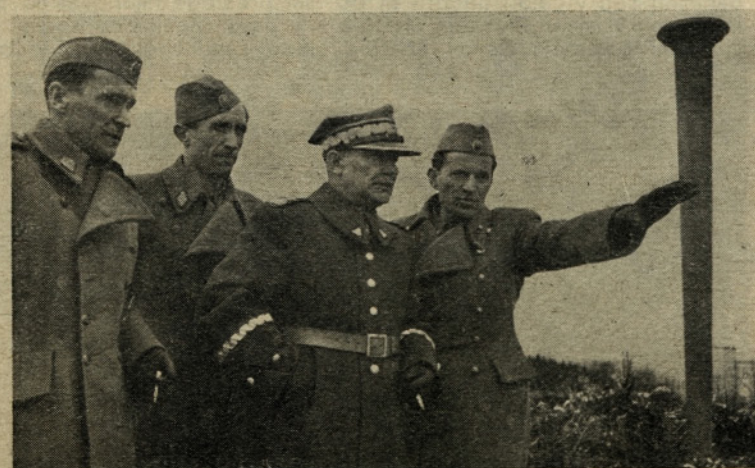
General-major Božidar Maslarić, novo izbrani predsednik Društva dobrovoljcev iz španske državljanske vojne.



General španske republikanske vojske Cordone govori.



Svečani otvoritvi Kongresa so med drugimi prisostvovali (od desne na levo): general poljske armade Swierczewski, predsednik Prezidija Ljudske skupščine FLRJ dr. Ivan Ribar, general španske armade Cordone, ministri: Edvard Kardelj, general-lajtnant Aleksander Ranković, podpredsednik skupščine Moša Pijade.



General-lajtnant Peko Dapčević objasnjuje z vrha Avale operacije za osvoboditev Beograda. Od leve na desno general-lajtnant Kosta Nadj, general-major Veljko Kovačević, general-polkovnik Karol Swierczewski in general-lajtnant Peko Dapčević.



Udeleženci kongresa polagajo vence na grob neznanega junaka na Avali.

Etnična sestava Julijske Krajin

V naši državi in v inozemstvu je veliko zanimanje za delo mednarodne komisije, ki ima nalogo, da določi etnično stanje med Italijani in Jugoslovani v Julijski krajini.

Potrebno je, da se v zvezi s tem navedejo dejstva, ki lahko prispevajo k objektivni ugotovitvi etničnega stanja v Julijski krajini, da se navede vse, kar bi pomagalo mednarodni komisiji pri njenem delu. Zato so izredno pomembni rezultati, do katerih je v svojem delu prišel Jadranski institut na Sušaku in ki so bili dostavljeni mednarodni komisiji. Ti rezultati so bili doseženi s popisom prebivalstva v Istri, ki ga je izvedel Jadranski institut ob koncu leta 1945. po strogo znanstvenih metodah. Ti rezultati so danes na razpolago vsakomur, ki se zanima za etnično vprašanje v Istri in Julijski krajini.

»Zakaj je Jadranski institut prevzel tako obsežno delo?«

»Znano je, da so se za osnovo proučevanja etničnega stanja v Istri in Julijski krajini uporabljali statistični podatki, ki so bili izdelani na temelju ljudskega štetja v času, ko sta bili Istra in Julijska krajina v okviru Avstrije, oziroma Italije.

Podatki italijanskega ljudskega štetja v teh krajih iz leta 1921. so popolnoma neobjektivni in netočni ter jih sploh ni mogoče vzeti za osnovo pri ugotavljanju etničnega stanja in razmerja med Jugoslovani in Italijani.

Kar se tiče avstrijskega ljudskega štetja, ki je bilo izvršeno leta 1910., je treba upoštevati, da so avstrijske oblasti namenoma favorizirale italijansko prebivalstvo v škodo slovenskega in hrvatskega prebivalstva. Poleg tega Avstrija ni izvedla popisa prebivalstva niti na podlagi narodnosti niti na podlagi materinskega jezika, ampak na podlagi občevalnega jezika, to je na podlagi znanja in uporabljanja jezika v javnem, poslovnem in upravnem življenju.

Kot primer, da je Avstrija favorizirala italijansko prebivalstvo, lahko najbolje služi primerjava avstrijskih statistik v drugi polovici 19. stoletja. Po teh statistikah je bilo na vsakih 1000 prebivalcev:

	Hrvatov	Slovencev	Italijanov
Leta 1864	590	140	264
" 1857	562	120	308
" 1880	428	151	402
" 1890	457	143	381
" 1809	426	142	405
" 1910	435	143	381

Ti podatki postanejo še jasnejši, ako se upošteva politika avstrijskih oblasti proti Hrvatom in Slovincem Istre in Julijske krajine. Tako je n. pr. imela italijansko-furlanska manjšina v goriškem pokrajinskem zboru stalno enega poslanca več kakor slovenska večina prebivalstva. V Istri je hrvatski in slovenski večini prebivalstva šele tik pred prvo svetovno vojno uspelo dobiti vsaj 16 poslancev, medtem ko je imela italijanska manjšina 25 poslancev.

Na podlagi rezultatov proučevanj Jadranskega instituta je bilo v Istri leta 1945 ugotovljenih 337.408 prebivalcev. Med temi je bilo 234.166 Hrvatov in Slovencev, 92.788 pa Italijanov.

Narodnostno neopredeljenih, čeprav so tudi ti po večini Jugoslovani, je 7894 prebivalcev, 2560 pa je tujcev.

Ako se podatki avstrijske statistike iz leta 1910. primerjajo s statistiko iz leta 1945., se vidi, da je avstrijska statistika

izkazovala 41.427 Jugoslovanov manj, nasprotno pa 53.015 Italijanov več.

Italijanska statistika iz leta 1921. je bila prirojena tako, da kaže 96.415 Jugoslovanov manj in 107.157 Italijanov več v primeri s statističnim popisom, ki je bil izveden ob koncu l. 1945.



V Trstu množice delovnega ljudstva hočejo obnavljati, zato ponavljajo svojo zahtevo po priključitvi k Jugoslaviji.

Znano je, da je italijanski element osredotočen v nekaj mestih zapadne Istre. Ako se proučijo ta mesta, potem predstavlja njihovo italijansko prebivalstvo nekake otoke brez etnične kontinuitete ter nikakor ni mogoče ločiti Italijane kot celoto od jugoslovskega prebivalstva teh krajev. Italijanska teza je, da bi bila ta mesta z večino italijanskega prebivalstva v svojem razvoju ogrožena, ako bi bila priključena Jugoslaviji, toda statistični podatki kažejo, da so ta mesta v času Avstrije, takrat, ko so bila kompaktno povezana s celokupnim zaledjem, neprestano rasla. Nasprotno so v času italijanskega režima od leta 1918. pa do druge svetovne vojne neprestano upadala. Vzemimo si za primer mesto Pulj, v katerem je bilo leta 1910. 58.500 prebivalcev, leta 1921. 38.000 prebivalcev, leta 1936. pa 35.000 prebivalcev. Ista je usoda manjših mest Rovinja, Kopa, Pirana in Poreča. Po statistiki iz leta 1936. so ta števila padla pod število prebivalstva, ki so ga imela leta 1890., med tem ko so se Mali Lošinj, Buje in Motovun vrnili na stanje iz leta 1890.

Svobodoljubno ljudstvo Julijske Krajine mora po štiriletni borbi proti fašizmu še vedno prenašati nasilje. Civilna policija in nasilja uvoženih fašistov zatirata svobodno izražanje in samoodločanje. Vendar ne pretepi in ne ječe ne morejo zlomiti samozavesti delovnega ljudstva.



Gotovo je, da bi v primeru, če bi bili priključeni Italiji, te kraje hitro zapustilo prav italijansko prebivalstvo.

Še bolj zanimivo je, ako se povprečno primerja mestno in vaško prebivalstvo Istre. Izmed 17 pretežno italijanskih mestnih naselij jih je bilo obljudenih:

Leta 1910 — v celoti s 135.648 prebivalci, in sicer: z 91.500 Italijani in 20.240 Jugoslovani. (Leta 1945 v celoti 91.500 prebivalcev, Italijanov — 67.110, Jugoslovanov pa — 23.419.)

Na podlagi tega je bilo torej vaškega prebivalstva:

Leta 1910 — v celoti 235.822, Italijanov 54.291, Jugoslovanov 172.599. (Leta 1945 v celoti 242.746, Italijanov 25.678, Jugoslovanov pa 210.717.)

Kar se tiče etnične meje v Julijski krajini, je že 13 stoletij neizpremenjena in izpremeniti je niso mogle nobene statistike. Ta meja poteka od najsevernejše točke Jadrana pri Tržiču pa do avstrijske meje. Pas 24 občin od Devina do Loga kaže po italijanski statistiki iz leta 1921. tole strukturo:

	Slovencev	Italijanov
Devin	78.4%	21.6%
Doberdob	93.0%	7.0%
Opatje selo	99.9%	0.1%
Sovodnje	99.7%	0.3%
Podgora	85.0%	14.9%
Števerjan	99.4%	0.6%
Šmarno	99.4%	0.6%
Medana	98.2%	1.8%
Biljana	98.2%	1.2%
Kožbana	85.2%	14.6%
Anhovo	96.9%	3.0%
Kanal	94.4%	5.6%
Srednje	100%	0%
Št. Lenart	99.9%	0.1%
Sv. Peter	88.5%	11.5%
Tračet	100%	0%
Ronec	99.8%	0.2%
Breginj	100%	0%
Ahten	100%	0%
Tajpana	96.5%	4.4%
Brdo	100%	0%
Rezija	100%	0%
Bovec	89.3%	6.5%
Log	96.7%	1.9%

Na zapadu od te črte živijo Italijani in Furlani, na vzhodu pa kompaktno in sklenjeno jugoslovsko prebivalstvo brez Italijanov z izjemo mest Trsta in Gorice, ki sta pa obkroženi z jugoslovskim prebivalstvom.

Jugoslovsko stališče glede vprašanja položaja Trsta je dovolj znano.



DELAVCI LESCE KMETOM

izdelajo v tovarni verig in plugov v Lescah in prav tako v drugih tovarnah sleherni dan nekaj stotin plugov. Ti delavci preoblikujejo jeklo, ki ga topijo jeseniški martinariji. Delavci delajo za kmeta, da jim bo kmet lahko v zadostni meri preskrbel hrano.

Takoj po osvoboditvi so pričeli obnavljati tovarno verig v Lescah, ki po akciji partizanskih čet 26. marca 1944 ni mogla več služiti okupatorju. Po preteku nekaj mesecev je tovarna obnovljena in že dosega 60% predvojnne produkcije.

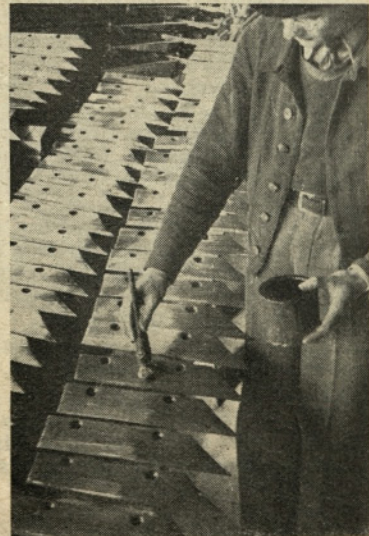
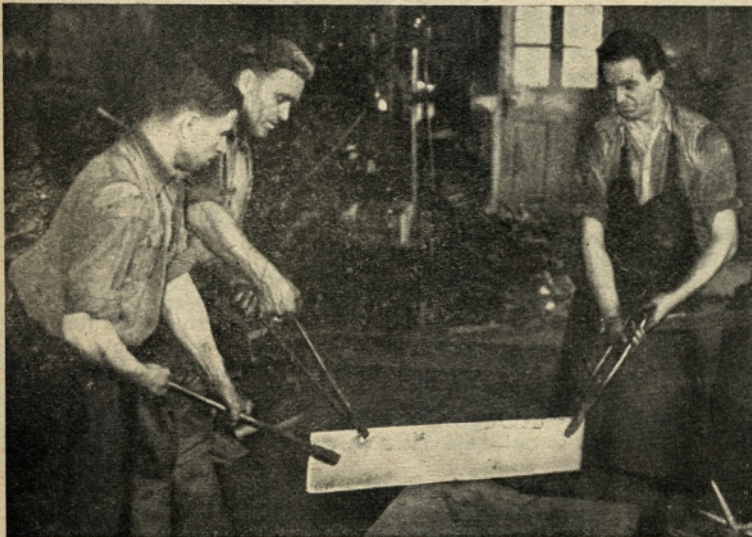
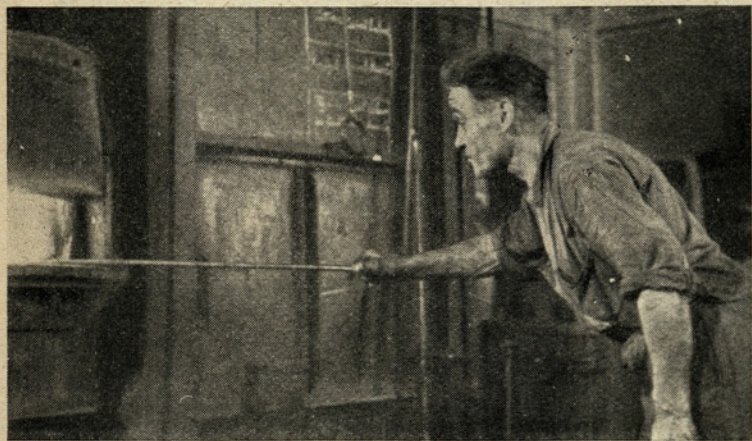
Največ zaslug pri obnovi imajo delavci, ki so se takoj vrnili na delo. Vedo, da morajo dati kmetu čim več orodja, da bo lahko kmet obdelal sleherno ped naše zemlje. Delovna disciplina delavcev žanje čudovite uspehe, ker delavci vedo, zakaj delajo, ko jih več ne izrablja kakšen izkoriščevalec in so vključeni v skupne napore vseh narodov Jugoslavije. Pomnijo in se ravnaajo po besedah priljubljenega maršala Tita, da morajo posvetiti vse sile dvigu proizvodnje.

Vodstvo tovarne sporoča, da mora povedati, kdo so najdelavnejši tovariši med njimi: Prešeren Franc, Muhovec Anton, Brence Martin, Tomejc Josip, Prešeren Valentin, Kirin Anton, Poljanc Franc, Zele Franc, Torkar Valentin, Beraus Gizela, Carotta Rudolf, Plešnar Francka, Žagar Lovro, Dežman Anton, Triplat Alojzij, Jagič Maks, Kolman Janez, Zupan Jože, Primožič Valentin.

Delavci pravijo: »Zavedamo se ogromnih potreb kmetov in ne bomo prej mirovali, dokler ne zadostimo vsem! Ponosni in zadovoljni smo, ker se z naglico bližamo dnevu, ko bodo v vse naše kraje poslani plugi — delo domačega človeka. Mi delamo z geslom: 'S Titom v obnovi!'«

Napisal Dežman Anton, tovarna verig, Lesce.

Uprava tovarne je pričela graditi novo poslopje (32 metrov dolgo in 20 metrov široko), ki bo služilo za moderne higienske naprave. Delavci se v kovačnici, orodjarni in pri drugem delu hudo zamažejo in so te naprave potrebne.

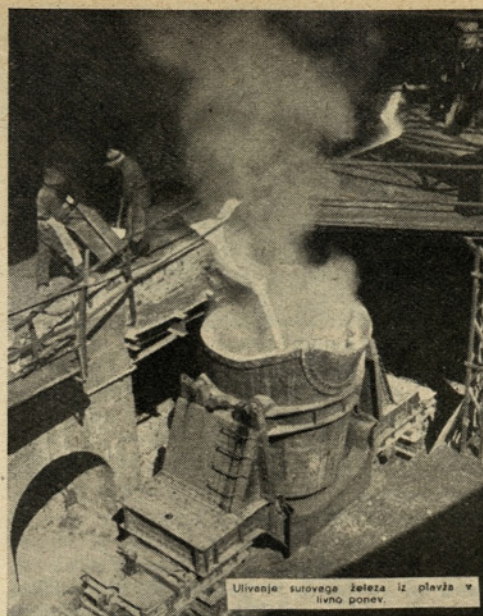


Vsekakor igra železo pri obnovi, kakor tudi pri izboljšanju naše proizvodnje, veliko vlogo. Potrebno je uliti iz železne gmote nove stroje, lokomotive, vozove, tračnice, zlasti pa pluge, kose, sekire, lopate, motike, krampe in žage. Nešteto je neobhodno potrebnih predmetov, ki jih je potrebno izdelati iz železa. Že v tem vidimo važnost kovinske industrije in se zavedamo, da moramo produkcijo dvigniti na najvišjo stopnjo.

Tega se zavedajo delavci prav tako kakor obratovodje, inženirji in vodstvo. Ravno na Jesenicah lahko opazamo sedaj v prvomajskem tekmovanju mnoge uspehe. Delavci v tovarnah Kranjske industrijske družbe dvigajo iz dneva v dan proizvodnjo. Da bi premagali težave zaradi pomanjkanja nekaterih pripomočkov, so ustanovili posebno komisijo iz tehnikov in mojstrov, ki proučujejo predloge za izboljšanje dela. Vedeti moramo, da je ta posebna komisija potrebna in koristna, kajti delavci so poslali že nad 60 temeljitih predlogov za zboljšanje dela. Od teh je bilo do sedaj 26 najboljših nagrajenih. Predlogi za izboljšanje dela se v prvi vrsti nanašajo na najbolj učinkovit način dela, za skrajšanje obdelave, za zboljšanje kakovosti, za prihranek na materialu in za iskanje nadomestil za predmete, ki smo jih uvažali.

Ta komisija sodi med prve te vrste v naši državi. Gospodarski uspeh nagrajenih predlogov beleži lepe uspehe. Med drugimi omenimo obratovodjo opekarne Ivana Stana, delavca Jožeta Malenška in Franca Torkarja.

Pri tovarnah je še šola za mladi kovinarski naraščaj. V letu 1945 je vajeniška šola štela 220 vajencev, v letu 1945-46 pa ima 270 vajencev. Šola je razdeljena na dva oddelka. Prvi



Ulivanje surovega železa iz plavja v livno ponev.

oddelek ima značaj nepopolne tehnične srednje šole in se imenuje »Industrijska kovinarska šola«. Najbolj sposobnim učencem je omogočen nadaljnji študij na državnih tehničnih srednjih šolah. Drugi oddelek ima značaj nižje industrijske kovinarske šole, ki vzgaja obrtne pomočnike vseh sorodnih kovinarskih strok.



V mlinišču ulivajo železo v kraljice.

Delavci in nameščenci KID poleg dela v tovarni še pomagajo pri odstranjevanju ruševin na Jesenicah. Delajo pa tudi v tovarni prostovoljno nad določeni čas. Najbolj se odlikuje pri tem delu mladina.

Foto: S. Smolej



K Vojvodini je sedaj naperjen pogled vseh jugoslovanskih narodov. Vojvodina, ki prenavlja svoje lice, izpolnjuje pomembno poslanstvo v našem novem življenju. Oživele so prostrane, plodne vojvodinske ravnine. Nepregledna polja pržijo sliko živopisanega mravljišča: ljudje, traktorji, vprege. Pomladni seveni načrt je v polnem razmahu uredničenja. Položaj se je letošnje pomlad glede obdelave zemlje znatno izboljšal v primeri z lanskim stanjem. Letos razpolaga Vojvodina z nad 65.000 vpregami in 2000 traktorji. Če bo uporaba teh traktorjev in vpreg racionalna in smotna, potem bo lahko zorati nad 1.700.000 k. j. orne zemlje, kolikor je je približno preostalo za sedanjo obdelavo. Tudi delovna sila je zadostna, kar utrjuje upravičeno prepričanje, da bo pomladna setvena kampanja pravočasno ter uspešno zaključena.

Preko bogate jugoslovanske žitnice se širi pesem vseh jugoslovanskih narodov. Vojvodina je doživela s prihodom novega časa temeljito spremembo v svoji prebivalstveni in lastninski strukturi. Okoli 35% skupne površine, to je nad 1.000.000 juter plodne vojvodinske zemlje, je spremenilo svojega lastnika. Kolonisti iz vseh ljudskih republik naše domovine prejmejo okoli 450.000 k. j. zemlje, ostanek okoli 550.000 k. j. pa pride v roke ljudi brez zemlje in siromašnih vojvodinskih kmetovalcev. Od septembra dalje je bilo v raznih okrožjih Bačke in Banata, pa tudi sosednih predelov, naseljenih okoli 25.000 družin kolonistov iz revnih, v vojni grozotah opustošenih predelov. Tudi slovenski kolonist je z veseljem pohitel v svojo novo domovino. V Vršču in okolici je prostor za 687 slovenskih družin.

Do 15. marca so morali biti po načrtu vsi kolonisti iz ostalih predelov na svojem mestu. S tem je bilo zagotovljeno njihovo sodelovanje pri izvedbi pomladne setve. Na vojvodinskem terenu je okoli 200 geometrov, ki parcelirajo zemljo in jo razdeljujejo. Zemlja, ki se podeli kolonistom, je njihova last in je tudi v tem smislu zemljiško vknjižena. Poleg zemlje prejmejo kolonisti tudi hišo in živino. Na vsakih 100 naseljenih družin pride po 30 krav, 20 juncev in 18 telet.

Nadaljnje vprašanje se nanaša na posev setev industrijskih rastlin. Setveni načrt predvideva povečano površino, ki jo je treba posejati s konopljo, sladkorno repo in sončnicami. Treba bo posejati 70.000 k. j. s konopljo, 63.000 k. j. s sladkorno repo, 163.000 k. j. pa s sončnicami. Posetev z industrijskimi rastlinami je izredno važna za našo industrijo in zagotovitev prehrane predvsem glede sladkorja in maščob. Organizacija posebnih združnih skupin in delovnih brigad omogoča nedvomne, dobre rezultate.



Torkar Franc, le starejši ilvarski mojster, ki je izumil hitrejšo izdelavo »kolederjev«. Po starem načinu dela se jih je napravilo po 20, po novem načinu pa po 500 kosov v osmih urah.



Malentek Jože, mazač vajev v hladni vajarni, je izumil posebno mazilno mešanico, ki vsebuje isto mazilno vrednost kot draga mazilna olja. — S tem je Malentek podjetju prihranil velike režijske stroške in omogočil nadaljnje uspešno obratovanje hladne vajarne.



Ivan Stana, obratovodja opekarne, ki je izboljšal mlin in s tem dvignil proizvodnjo za 180%, s čimer se veliki prihrani na pogonski energiji.

SETEV V SOVJETSKI

V kolhozu »Avantgarda«, v nikiforskem rajonu tambovske oblasti so se zbrali na množičnem sestanku. Ob otvoritvi je spregovoril predsednik:

»Dne 9. februarja, ko smo poslušali po radiu govor tovariša Stalina, so se mnogi oglasili k besedi, no pa zaradi pčilega časa niso našli prilike, da bi izrazili svoje misli. Tedaj so iznesli predlog, da se izbere kakšen prost čas in da počasi raztolmačijo govor, ki ima za njih velik življenjski pomen.«

Tedaj je predsednika prekinila z zvonkim glasom Kinina:

»Najprej moramo še enkrat slišati govor tovariša Stalina, a se potem razgovarjati!«

Od vseh strani so se slišali glasovi: »Čitaj govor tovariša Stalina, da bo razgovor bolj stvarjen!« »Prečitaj, Mitrij Stefanič!«

Demobilizirani borec Dimitrij Poljakov, sedaj predsednik vaškega sovjeta, je čital počasi, razločno in glasno besede voditelja.

To se je vršilo v sobi, ki je bila nabito polna ljudi s kolhoza. Na prednji steni so bile razgrnjene zastave, ki so jih priborili za opravljeno delo na poljih in pri gospodarstvu za različne prekoračene uspehe.

Za mizo sedi vodja artela Nikolaj Dimitrijevič Pervušin, mož s svetlimi očmi okrog 50 let. Ta je med vojno dvignil zapuščen in kakor je kazalo popolnoma zanemarjen artel na zavidljivo delavnost. Zemljišča je vsega skupaj 320 ha, a je za vojno kolhoz dal poleg načrta 25.000 pudov zrnja in mnogo drugih kmetijskih proizvodov, četudi so kolhozniki dobili na delovni dan več kot 4 kg kruha.

Veličastni, skoraj čudežni uspehi kolhozov! Bodisi glede živinoreje so prekoračili vse številke v načrtu. Pod vasjo se je razširil na 5 ha mladi nasad: mičurinskih jablan, hrušk in drugih dreves. Artni kokušnjaki so se povečali. Poleg prejšnjih so vzredili trop tuluških in arzaških gosi. A vse to je Pervušin označil nekako takole:

»Pristopiti moramo k novemu delu — to je živo delo, a kaj zanemariti, tega ne smemo nikoli! Graditi, ustvarjati — to je za nas isto kot dihati! Če naredimo načrt o uspešni letini in če govorimo o setvi, tedaj še nismo ničesar storili ali pa samo na pol. Zelo redovitna je tambovska zemlja. Nikjer ni tako. Na vsakem metru, na vsakem polmetru — črna zemlja. 200 pudov na hektar — to bodi prva naloga v naši kolhozni petletki. To govorim brez

kakršne koli fantazije, le po lastni praktični izkušnji.«

Zraven njega so poslušali: brigadir Pervušin, vodja gospodarstva Fedosja Stregačeva, sadjar-mičurinec oče Ponomarev, starejši živinorejec I. stopnje Grebenikov, demobilizirani borec Aleksej Hlebnikov, kolhozni kovač in mehanik.

V prvi vrsti so sedeli tisti, ki opravljajo delo na poljih in v hlevih, od zadaj starejši, bradati, a med njimi velikan Pavel Prohudin, ki je poznan poljedelec.

Ko je Dimitrij Poljakov prečital govor, je spregovoril:

»Kdo izmed vas, tovariši, ni česa razumel? To je velika modrost. Če bi ne imeli mi kovin, če bi pri nas ne bilo težke industrije, bi nas Hitler vpregel v večno suženjstvo. Ali smo se mi kdaj obregnili ob to? Proti tej najtežji industriji? Vsako leto v teku poslednjih treh let vojne, več kot 30.000 tankov, lokomotiv in brodov!



Udarnici Njura Paršiguba in Lida Lisičnik, ki sta se med Domovinsko vojsko izkazali kot dobri traktoristinj.

Vsako leto do 40.000 aeroplanov! Vsako leto do 20.000 drugega orodja! Ni betonskih zidov, katerih bi ne mogla razbiti Stalinova artilerija. Temu jaz pričam. In o vsem tem je naš Stalin razmislil, dogotovil in izvedel!«

Prohudin: »Naj bo zdrav naš dragi!«

Poljakov: »Da je Stalin drag našemu kolhoznemu srcu, kar je najlepše v našem življenju, kar je bilo, je in bo, je zato, ker pride vse od njega, od prvega voditelja kolhozniškega življenja. In če bi mi vprašali našega spoštovanega Nikolaja Dimitrijeviča, kako je on dvignil kolhoz in kako je lahko zelo pomagal Rdeči armadi s kruhom, mesom, volno in dopeljal kolhoznike do zaželenega življenja, kaj bi nam odgovoril Nikolaj Dimitrijevič? — Z veliko modrostjo Stalina, s Stalinovimi zlatimi besedami o padlih, s Stalinovo artelno ustavo! Na podlagi tega je sam predelal zamrlo in slabo gospodarstvo, ki sedaj kipi.«

Prohudin: »To mora vedeti sleherni kolhoz.«

Poljakov: »Gotovo je, tovariši, da kolhozi predvsem potrebujemo dobro letino 1946. V vsem okraju kaže ozimina prekrasno. Sneg je padal kakor po redu, le na nekaterih mestih ga je potrebno ohraniti, a po spomladi prebrnati ozimino. To je že sto pudov na hektar.«

Glasovi: Lahko bomo poželi 120 pudov, toliko pa jih bomo pridali z brazdanjem.

Poljakov: »Poredoma dobimo traktorje. MTZ so dali svete obveze, da bodo prenovili vse stare traktorje in tako, kot še nikoli. No, tudi plugi morajo doprinesiti svoj delež. Dolžnost slehernega kolhoza je, da podkrmli konje, vole in jih spravi v popoln red. Kratko povedano, s čimer koli moramo obdelati kolhozno zemljo. In naša najvažnejša naloga je, ki sledi iz govora tovariša Stalina: Dvigaj prvo žetev nove petletke! Končujem, tovariši. Naj živi Stalinov kolhozni ustroj! Naj živi tovariš in oče generalisim Stalin! Za svetlo, srečno življenje!«

Spregovoril je stari artelist živinorejec Grigorij Srebenikov:

»Tovariš Stalin je govoril o moči kolhoznega ustroja. Recimo, da vzamem naš kolhoz. V vojnem času ni oslavel, ampak lahko rečem, da je zacvetel. Ko smo se mi, borci, vrnili domov, smo se vsemu čudili. Vsi načrti so bili izpolnjeni. Naši kolhozniki so pokazali velik uspeh dela. Tovariš Stalin je rekel, da Rdeča armada ni trpela pomanjkanja v dobivanju živil in je imela tudi rezerve. A komu gre tu zahvala? Zahvalo zaslužijo v prvi vrsti kolhozi. Sedaj pa imamo možnost dvakrat, trikrat povečati proizvodnjo. Mi smo čitali, da je mogoče v tem letu zvišati živinorejo za 20%. In jaz mislim, da večina kolhozov, kjer ni bilo Nemcev, morejo z dobrovoljnimi gospodarskim delom gotovo prekoračiti gospodarske načrte in nuditi pomoč iz previška uničenim rajonom. Tedaj bo nova petletka izpolnjena do določenega roka.

O živinoreji, o dobrih mlečnih izdelkih in o nastriženi volni je govorila Marija Mihailovna Jurjeva. Končala je z naslednjimi besedami:

»Ali slišite h kakšni svetli prihodnosti nas kliče tovariš Stalin. In mu povemo: Toliko, kolikor je v nas sil, jih bomo dali v skupno delo, da bi se kmalu izpolnila petletka v srečo ljudstva!«

Za njo je govoril oče Ponomarev — sadjar-mičurinec. Govoril je o Komunistični partiji, ki je »razvila v deželi vse sile.«

»Tovariš Stalin in partija delajo za vseobči procvit, da ne bi ničesar manjkalo: ne zrnja, ne mesa, ne sadja. Kdaj bo vstal Mičurin v vsej svoji moči? V tovarišu Stalinu! In ravno sedaj je govoril Stalin o znanju, da se naj znanje razkopi v vsej svoji moči.« Nato je oče navdušeno govoril o mladem artelnem sadovnjaku, o mičurinskih jablanah, hruškah in drugih nasadih. Ponomareva je zamenjal demobilizirani borec Sergej Tarasov, a za njim je zaključil predsednik kolhoza Nikolaj Dimitrijevič Pervušin:



V kolhozu ob nedeljah in po delu skrbje kolhozniki za svojo izobrazbo.



Traktoristi MTS.

ZVEZI

»Mi smo še enkrat slišali govor našega voditelja, a mi vsi kakor eden smo spoznali, da to ni samo govor tovariša Stalina pred volitvami, pač pa tudi modro vodstvo pri našem delu. Govor tovariša Stalina ni rodila misel o osebi, o svoji brigadi, o svojem kolhozu, pač pa o vsem vodstvu in o vsej državi. Sedaj bom govoril o našem kolhozu. V tem letu smo mi pridelali sto pudov in še več žita na hektar. Vsa dela smo izvršili z lastnimi močmi. No, letos bodo pomagali traktorji MTZ. Orali bomo 20 cm globoko, a določen termin je vsega skupaj 15 dni.«

Glasovi: Mi se zemlje ne bojimo, obdelali jo bomo, kakor je potrebno.

Pervušin: »Naprej. Zgradili bomo nov hlev za krave in za ovce, kovačnico in mlin, kupili bomo prvovrstne nove stroje. Ta plan bomo še skupno pregledali. No, sedaj govorim o tem v zvezi z govorom tov. Stalina, ker je to naš prvi odgovor dragemu očetu in tovarišu. A približno v začetku aprila pričnemo misliti o zelo prijetnih rečeh: o naši kolhozni petletki, o naši novi sreči. Naj živi tovariš Stalin v veselje nam in našim otrokom! Naj bo zdrav, a mi bomo delali, delali! Ne bomo štedili sil, s katerimi bomo tvoja povelja spremenili v življenje!«

Iz »Pravde«



Skrbno hočejo obdelati polja, da bo žetev vesela in obilna.

«И я,
как весну человечества,
рождённую
в трудах и в бою,
пою
моё отечество,
республику мою!»

B. Маиakovский

«А jaz,
kot pomlad človečanstva,
porojeno
v trpljenju in boju,
opevam
svojo očetnjava,
republiko mojo!»

V. Majakovskij

14. aprila bo preteklo 16 let, kar je umrl Vladimir Majakovskij (1893—1930), največji pesnik sovjetske dobe.

Novi traktorji Mapka "BT3"

Sedaj je napačil čas, ki so ga pričakovali dva in dvajset mesecev. Isaj Lvovič Podgornij, načelnik za gradnje, je predložil načrte za pripravo nove tovarne traktorjev v Vladimírsku, Aleksandru Nikolajeviču Burovu, ravnatelju te tovarne. Preden so podpisali akte, so še pregledali načrte o delu.

Oba komandirja, ki sta načelovala gradnji novih traktorjev VTZ, sta pričakala ta pomemben dan z novim delovnim zaletom. Kajti v vojnem času so morali graditelji postavljati nove tovarne le za vojne potrebe. V vojni so morali inženirji, mojstri in delavci tovarn za traktorje izpreminjati stroje in izdelovati le najnужnejše za kolhoze in sovhoze. Podgornij se je po naročilu lotil novega dela tedaj, ko je Rdeča armada pričela svojo zmagovalno pot od Stalingrada proti Berlinu. Rekli so mu:

»Vaša naloga je, pripraviti vsa dela, ki bodo služila proizvodnji mirne dobe. Začnite graditi!«

Burova so poslali kot ravnatelja v tovarno že tedaj, ko je bil eden še samo ogrodje. Naročili so mu:

»Vaša naloga je, da preskrbite traktorje — močne, trpežne, dobre. Dežela potrebuje proizvode vaše tovarne zaradi tega, da bo na poljih rodila več kruha!«

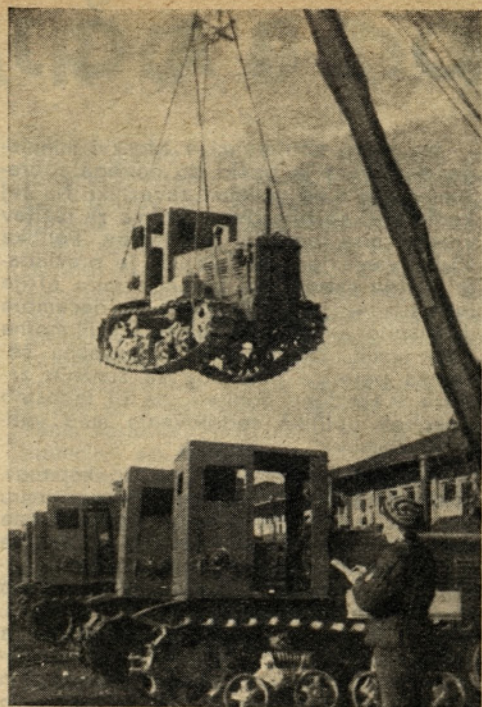
Podgornij je prišel v Vladimírsk v Altaja. V vojnem času je bil eden izmed graditeljev tovarne traktorjev v Altaju. V traktorjih ATZ, v stotinah novih strojev, ki že več kot eno leto brazdajo polja kolhozov in sovhozov, v vse to je vložil svoje delo. Burov je bil svoje dni glavni inženir tovarne traktorjev v Čeljabinsku. Prve dni vojne je vodil tovarno v Povolžju.

Tako sta se srečala pred vhodom nove tovarne traktorjev v Vladimírsku človeka, ki sta bila oborožena z mnogimi izkušnjami: komandir, ki je že gradil traktorje in komandir, ki je imel za seboj že nekaj let dela v tovarni za traktorje. To je obljubljalo zmago nad pripravljenim načrtom in začetnimi pripravami.

H gradnji nove tovarne traktorjev so prišli sinovi in hčere kolhoznikov, ki spadajo v vladimírski rajon. Po imenih so sestavili imenik najboljše skupine, ki se je pokazala sposobna opravljati strokovnejša dela. Tri do štiri desetine strokovnih delavcev, ki so se izšolali v tovarnah na Uralu in v Moskvi, so bile učitelji množice dečkov in deklet, ki so si izbrale za življenjsko delo strokovno se usposobiti za gradnje.

Mimogrede prisluhni, kako danes govore učitelji učencem, da se prepričajš, s kakšno skrbjo in vnemo stari rod delavcev naše industrije uči mladino, ki jih bo zamenjala. Ivan Filipovič Slovjegin, načelnik II. skupine, kamnolomec Mihail Skljanin, brigadir Tesarijo Sergej Dimitrijevič, stari mlazar Ivanovič Averin in še mnogo drugih — vsi z ljubeznijo razlagajo učencem, kako so se strokovno usposobile deklice in mladeniči iz Undola, iz Vjazmikov, iz Soljinki.

Dvigali so se tramovi in na železobetonskem pročelju so pričeli obijati



Vedno nove traktorje pošiljajo na postaje.

ogrodje. Stroji so delo tovarn, ki nosijo imena Stalina. Na vrsto so prišli monterji iz Stalingrada, iz Harkova in Moskve in iz Gorkega. Prišli so iz tovarn traktorjev in avtomobilov, da bi pomagali pri pripravih.

Pred 15 leti so montirali ogrodje prve sovjetske traktorske postaje — velikana na bregu Volge — in takrat še ni bilo v Stalingradu izbrancev, ki bi jim lahko pomagali. Sedaj pa je prišla v Vladimírsk pomoč iz različnih mest, kjer so že zdavnaj začeli graditi traktorje, avtomobile in druge stroje.

Zaradi učenja so prihajali v tovarno dečki in deklice tudi iz Undola, iz Vjazmikov, iz Soljinki, da bi še ti čimprej postali sposobni tesarji in zidarji.

Tako se dvigajo nove tovarne, ki so v sedanjem času v prvi vrsti namenjene mirnodobski proizvodnji. Če katero mesto gradi tovarno, pridejo strokovnjaki iz vse dežele. In ko so prišli traktorji znamke VTZ na polje, slavi milijone ljudi s hvaležnimi besedami graditelje tovarn in novih strojev, ki obogatijo domovino in jo naredijo bolj krepko in mogočno.



Ravnatelj Burov in Podgornij pregledujeta načrte za novo znamko traktorjev.

OZRAČJE NA SKUPŠČINI

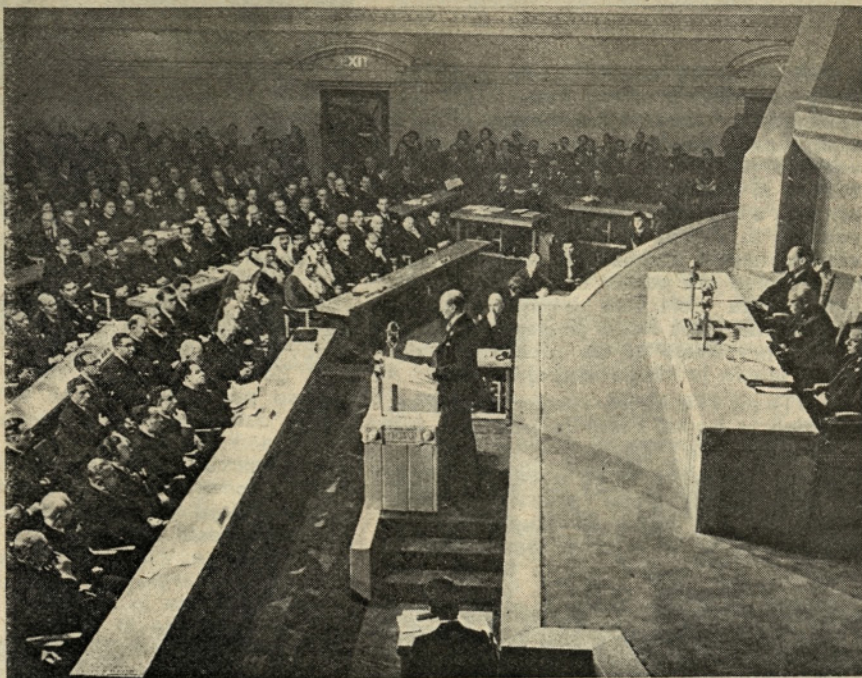
Na drugi konferenci v Moskvi minulega decembra je prišlo do novega sporazumevanja med velikimi zavezniki. Na tej konferenci so bile dane osnove za rešitev celega niza perečih problemov. Politika sodelovanja je izgledala, da je prevladala intrige saboterjev trajnega miru. »Trije ministri« — je pisala dne 29. decembra 'Humanité' — »so popolnoma uničili motne nade onih, kateri so po neuspehu sestanka petorice ministrov za zunanje zadeve v Londonu pohiteli, da bi radostno pokopali politiko sodelovanja med velikimi silami.«

Politika sodelovanja ni »pokopana«. Toda intrige nasprotnikov trajnega miru gotovo ne bodo prenehale. Reakcionarne skupine bodo še vedno gojile »motne nade« in poizkušale motiti pravilen razvoj mednarodnih odnosov. V to svrho bodo izkoristile vsak ugoden trenutek. Prilika za to se jim je pokazala že na samem začetku sedanjega zasedanja Generalne skupščine Zedinjenih narodov, in to na vprašanju, rekli bi, formalne in tehnične prirode.

Začasni poslovnik Skupščine ni predvidel, kako se postavljajo kandidature za izvolitev članov Skupščine in raznih odborov in ni odredil, ali se bo pri tem glasovalo javno ali tajno. To pomanjkljivost so izkoristili oni, ki goje motne nade in poizkušali so, da takoj na začetku v Skupščini naredijo ozračje nezaupanja. Ob priliki izvolitve predsednika, kakor je znano, je bil kot edini kandidat predlagan norveški minister Trygve Lie, katerega je predložil sovjetski delegat Gromikov v sporazumu z ameriško delegacijo. Glasovalo se je tajno in Trygve Lie je dobil 23 glasov, a večina 28 glasov je bila dana belgijskemu ministru Spaaku, katerega kandidatura sploh ni bila postavljena. Brez ozira na osebnosti Lie-ja in Spaaka in brez ozira na zemlje, katere ona dva zastopata, sta tako Skupščina kakor javno mnenje ostala po tem glasovanju pod mučnim vtisom zaradi takega načina volitev. Izgledalo je, da je tajno, izza kulis, bil narejen dogovor, da se onemogoči izvolitev edinega predloženega kandidata samo zato, ker je tega kandidata formalno predložila sovjetska delegacija.

Reakcionarni tisk je takoj pograbil ta »incident« in ga izkoristil za nove intrige. Okoli Skupščine in v njej sami se je naredila na ta način atmosfera nezaupanja, katera se je obdržala tudi ob priliki poznejših izvolitev raznih skupščinskih odborov. Namesto, da bi se te volitve izvršile po sporazumu, v prvi vrsti po sporazumu med velikimi zavezniki, je nastalo preglasovanje med raznimi »tabori«. To je bil cilj nasprotnikov politike sodelovanja. Oni so v teh »taborih«, kateri so se oblikovali med glasovanjem, videli jedro onih »blokov«, s pomočjo katerih se nameravajo ponovno vrniti na imperialistično politiko »ravnotežja sil«. Reakcionarni tisk je že opazil in naštel v Skupščini Zedinjenih narodov več takih »blokov«: južnoameriški, severnoevropski, arabski itd. Okoli teh blokov sedaj ona razporeja svoje mračne kombinacije in poizkuša še v nadalje zastupljati ozračje v Skupščini.

Za predhodno javno kandidaturo delegatov, za svobodo govora, toda proti tajnemu glasovanju in »sprejemanju odločitev na hodnikih, na banketih in v barjih« — kakor je rekel Gromikov — so se izjavile mnoge delegacije na Skupščini. Za predhodni sporazum treh velikih sil v vsakem vprašanju, da bi se izognili gla-



Prvo zasedanje Generalne skupščine Zedinjenih narodov v januarju 1946 v Londonu. Predsednik angleške vlade C. Atlee je svečano otvoril zasedanje in med drugim dejal: „Jaz trdno verujem, da bomo organizacijo Združenih narodov dovedli do uspeha. Mi smo se naučili na napakah preteklosti“.

sovanju po »taborih«, se je izjasnila tudi jugoslovanska delegacija. Naš delegat podpredsednik Kardelj je v svojem govoru na Skupščini to jasno postavil. »Potrebno je,« je rekel, »stalno težiti k doseganju soglasnosti med velikimi in zainteresiranimi državami v vseh važnih vprašanjih. Težko je verjeti, da bi popolnoma formalne odločitve s preprostim nadglasovanjem mogle doprinesti k dobri odnosom med narodi in k učvrstitvi miru. S formalnim izenačenjem pravic in dolžnosti med malimi in velikimi državami v Organizaciji Zedinjenih narodov bi mi samo vrgli pajčolan čez resnico, katera bi kljub temu ostala resnica.

Bivše Društvo narodov je imelo to prakso, da »meče pajčolan na stvarnost«. Spoštuječ na svojih zasedanjih formalno enakopravnost med malimi in velikimi na-

Vodja sovjetske delegacije M. Andrej Višinski je v svojih govorih ostro in neusmiljeno obsodil in ožigosal imperialistično politiko in jasno označil stališče Sovjetske zveze, zaščitnice pravic zatiranih narodov.

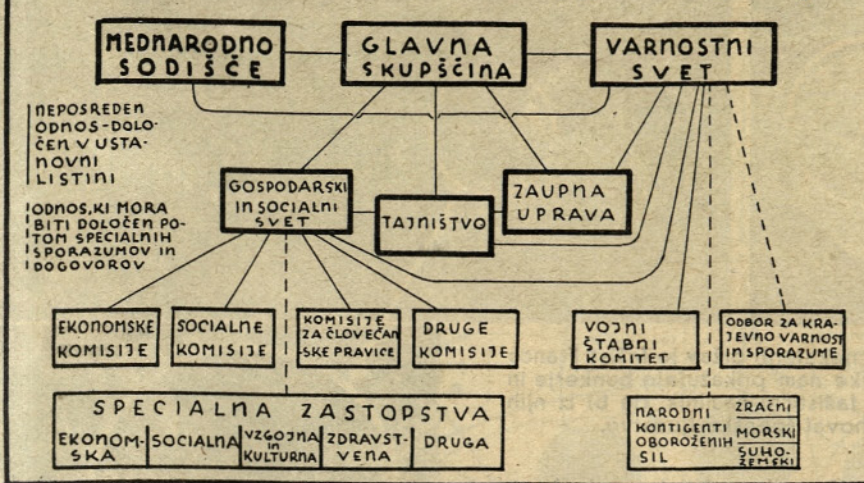


Jugoslovanska delegacija ob otvoritvi zasedanja (od leve na desno):
Podpredsednik vlade
Edvard Kardelj,
dr. Vladimir Ribar
in poslanik FLRJ v Angliji
dr. Ljubo Leontić.



Z D R U Ź E N I H N A R O D O V

OGRODJE ZEDINJENIH NARODOV



Shema organizacije Zedinjenih narodov.



Vodja jugoslovanske delegacije na zasedanju skupščine Zedinjenih narodov, podpredsednik Zvezne vlade Edvard Kardelj, odločni glasnik naših upravičenih teženj po pravičnih mejah.

rodi, to društvo ni bilo sposobno upreti se imperialističnim apetitom in preprečiti oboroženo agresijo. Cilj je sedaj — a predvsem cilj malih narodov, kateri so bili prve žrtve napada — da se izognemo napak, katere je delalo Društvo narodov in na katere posamezne reakcionarne skupine željno prežijo in poizkušajo, da jih ponovno izzovejo.«

Če danes še ni mogoče uničiti vse činitelje, ki izzivajo spore v svetu, je mogoče vsaj v takem mednarodnem forumu, kakor je Organizacija Zdrženih narodov, omejiti vpliv saboterjev trajnega miru. To bo doseženo, če bo v sami Organizaciji upoštevana izključno realna situacija v svetu, o naši današnji stvarnosti, katere se izraža v sami Organizaciji. Vemo, kakšna je ta stvarnost. Reakcionarni profašistični krogi imajo danes zelo velik vpliv na vlade v poedinah deželah. Te vlade imajo svoje predstavnike v Organizaciji Zdrženih narodov. To pomeni, da je sestav Generalne skupščine Zedinjenih narodov takšen, da imajo v njej svoje zastopnike dejansko tudi oni, kateri ne žele politike sodelovanja, oni, ki zahtevajo »svobodne roke« in »svobodo akcije«. Predstavniki teh vlad, kateri je priznana enakopravnost z vsako drugo delegacijo, mo-

rejo v danem trenutku in v primeru gotovega vprašanja nabrati v Skupščini večino glasov in izglasovati odloke, nasprotni politiki sodelovanja. Oni morejo izsiliti rešitve, nesprejemljive za poedine dežele. Na ta način lahko Organizacija Zdrženih narodov zaradi procedure, katere je samo formalno demokratska, lahko pridejo v položaj, da sprejmejo odločitve, katere niso v skladu z naprednim, demokratičnim duhom svoje lastne ustave in katere so v nasprotju s samimi cilji Zdrženih narodov. Podpirati v Skupščini tako situacijo, pri kateri rešitev katerega koli kočljivega vprašanja v katerem koli delu sveta zavisi na vse zadnje od preproste aritmetike, od zbiranja glasov vseh delegacij, je gotovo, da ne more iti v prilog politiki graditve čvrstega miru, niti doprinesti zaupanju, katerega morajo imeti narodi v Organizacijo Zdrženih narodov. Začetek dela Generalne skupščine, kjer so šli prav po tej poti preglasovanja, je pokazal vse negativne strani takega načina dela. Treba je predvsem ustvariti zaupanje narodov v učinkovitost Organizacije Zdrženih narodov, z resničnimi rezultati v reševanju problemov, od katerih zavisi resnični mir.

Kako doseči to zaupanje? Izkušnje v teku vojne in v kratkem času povojnih dogodkov v svetu so pokazale narodom, da so edino pravilne in edino pozitivne bile one odločitve, do katerih so prišli po sporazumu trije veliki zavezniki. Vsaka od teh odločitev je povečavala vero ljudskih množic v trajni mir, a za nasprotnike miru je pomenila novo razočaranje. Zato je ustvarjanje zaupanja v Organizacijo Zdrženih narodov edini način ta, da se postopa tako, da bi bilo zaupanje, katerega imamo v sporazumno delo treh velikih zaveznikov, preneslo na vso Organizacijo. V praksi, to pomeni, da mora delo Organizacije počivati na sporazumevanju med tremi vodečimi in najodgovornejšimi državami Sovjetske zveze, Zedinjenih držav Amerike in Anglije. Temu osnovnemu principu je treba podvreči tudi poslovnik dela na Skupščini Zdrženih narodov.

Iz »Trideset dana«, Vlad. Ribnikar.

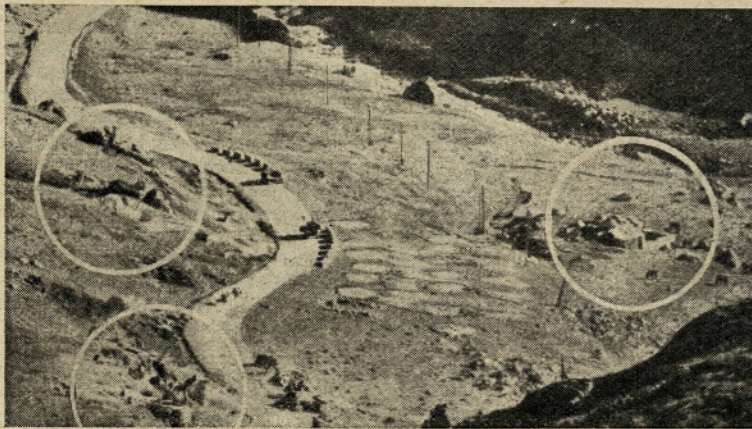
Spodaj levo: Veleposlanik ZSSR v Angliji Gusev (desno) na zasedanju.

Spodaj v sredi: Član sovjetske delegacije v prijateljskem razgovoru z veleposlanikom Poljske v Angliji Strassburgerjem.

Spodaj: Zunanji minister Anglije Bevin sedi potr in obupan pod bremenom odločnih besed delegata Sovjetske zveze radi britanske vojaške intervencije v Grčiji in Indoneziji.



Španski gverilci prehajajo v ofenzivo



Poslednje ognjišče fašizma v Evropi. Radi neodločnosti nekaterih držav je fašist Franco postal predrzen in vse bolj zatira špansko ljudstvo. Slike nam prikazujejo bunkerje in utrdbe v Pirenejih, kakršnih je dal na stotine postaviti fašistični nasilnik, da bi iz njih z vseh vrst plačano fašistično soldatesko strahoval špansko ljudstvo.

Gverilska borba proti Francu raste po vsej Španiji po obsegu in po intenzivnosti. To so vesti, ki prihajajo preko radia Toulouse od štaba španskih republikancev, ki so v najtesnejšem stiku z Vrhovnim poveljstvom za vodenje odpora v Španiji.

Oborožena borba proti Francovemu režimu ni v Španiji nikdar prenehala; niti po prestanku organizirane španske narodne armade v marcu 1939. leta.

V prvi dobi gverilske vojne proti Francovemu režimu, nekako od 1939. do 1941. leta, se je borba vsekakor vodila zaradi obdržanja manjših grup po planinah Asturije in Estramadure, ki so imele nalogo, da se oblože z orožjem in s hrano.

Vendar s porastom prihajanja nemških strokovnjakov, agentov gestapa in Himmlerjevih odposlancev v Španijo se je položaj spremenil. Gverilski pokret je postal vse bolj ofenziven in uživa vedno večjo podporo ljudstva: kmetov v provinciji in delavcev v velikih mestih.

Ob koncu leta 1945. je borba dosegla raven, ki se lahko primerja s položajem moči francoskega odpora pred invazijo.

Francu je bil prisiljen, da je nekatere zone v španskih provincijah proglasil za nevarne zaradi močnejše borbe španskih rodoljubov. V teh zonah je dobila »Guardia civil« (žandarmerija) okrepitev nemških edinic, da uničijo gverilce.

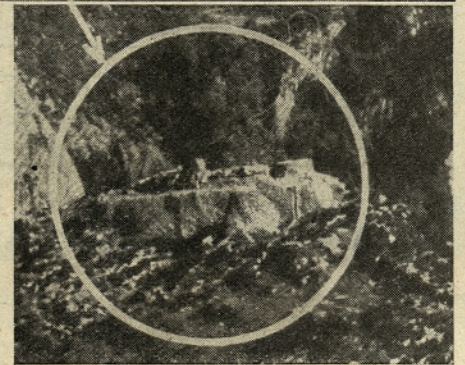
Moč teh gverilskih edinic je tolikšna,

da falangistične sile pošiljajo vsak dan v Madrid poročila o borbah, ki jih vodijo proti gverilcem.

Posebno silovite in nepretrgane borbe se vodijo v planinskem severu: v Asturiji, Leonu, Santanderu, Lugu, Biskaji in Navari, prav tako v srednji Španiji: v Ragonu, Toledu in Siudadu, Realu, v Kataloniji, v pokrajinah Taragona, v Leridi in Geroni, okrog srednjega teka Ebra, nato na jugu: v Estramaduri, Andaluziji, Granadi, Malagi, Kordovi in Sevilji, prav tako po vseh večjih mestih, a zlasti v Madridu in Barceloni.

V Madridu je bil izvršen napad na fašistični glavni stan v Buena Vista in Kvatro Kvinos v delavskem glavnem mestu Španije in v stavbi špansko-nemškega združenja.

Taktika španske gverilske borbe se razlikuje od borbe v Franciji in v Jugoslaviji, ker se Španija ne nahaja v vojni in tudi ni okupirana od kake druge države. Na primer v Franciji je sleherni napad na promet in na objekte vojne industrije pomenil udarec proti Nemčiji in francoski narod je to razumel. V Španiji morajo biti gverilci opreznější in ne smejo napadati redne prometne zveze in tovarne, ker bi jih lahko označili za strahovalce. Ti morajo svoje akcije usmeriti le na falangistične edinice, vojašnice in na prometna sredstva, ki služijo falangistom, civilni gardi in tujski legiji, in se



Trdnjava na francoski meji v Pirenejih.

vzdržati napadov na redno vojsko, kjer je mnogo njihovih pristašev. Zaradi tega je potrebno, da so vodje njihovih čet politični vodje, ki ocenijo, kdaj naj napadejo in kdaj ne. Pokazali so, da to vedo.

V borbi proti gverilcem se Franco poslužuje tistih nemških oficirjev, agentov gestapa, članov »Sicherheitspolizei« in vojaške žandarmerije, ki so se borili v Franciji proti silam odpora in ki so prišli pred jesenjo 1944. leta v Španijo. Ti so dodeljeni Gvardiji civilni in Falangi in so obenem s tisoči ostalih Nemcev vključeni v tujsko legijo, ki predstavlja glavno Francovo moč v rokah proti gverilcem.

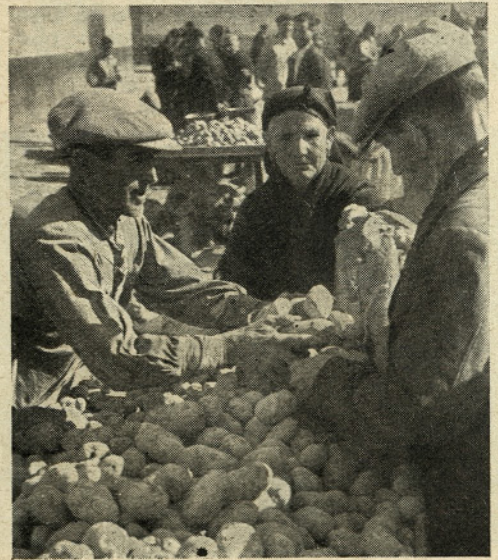
Čeprav gverilske čete ne razpolagajo z dovoljnim številom orožja in opreme, vendar začenjajo s težko borbo proti Francu in Falangi nemških plačancev.

Njihovi primeri ohrabrujejo španske baskiške in katalonske antifašiste po to-

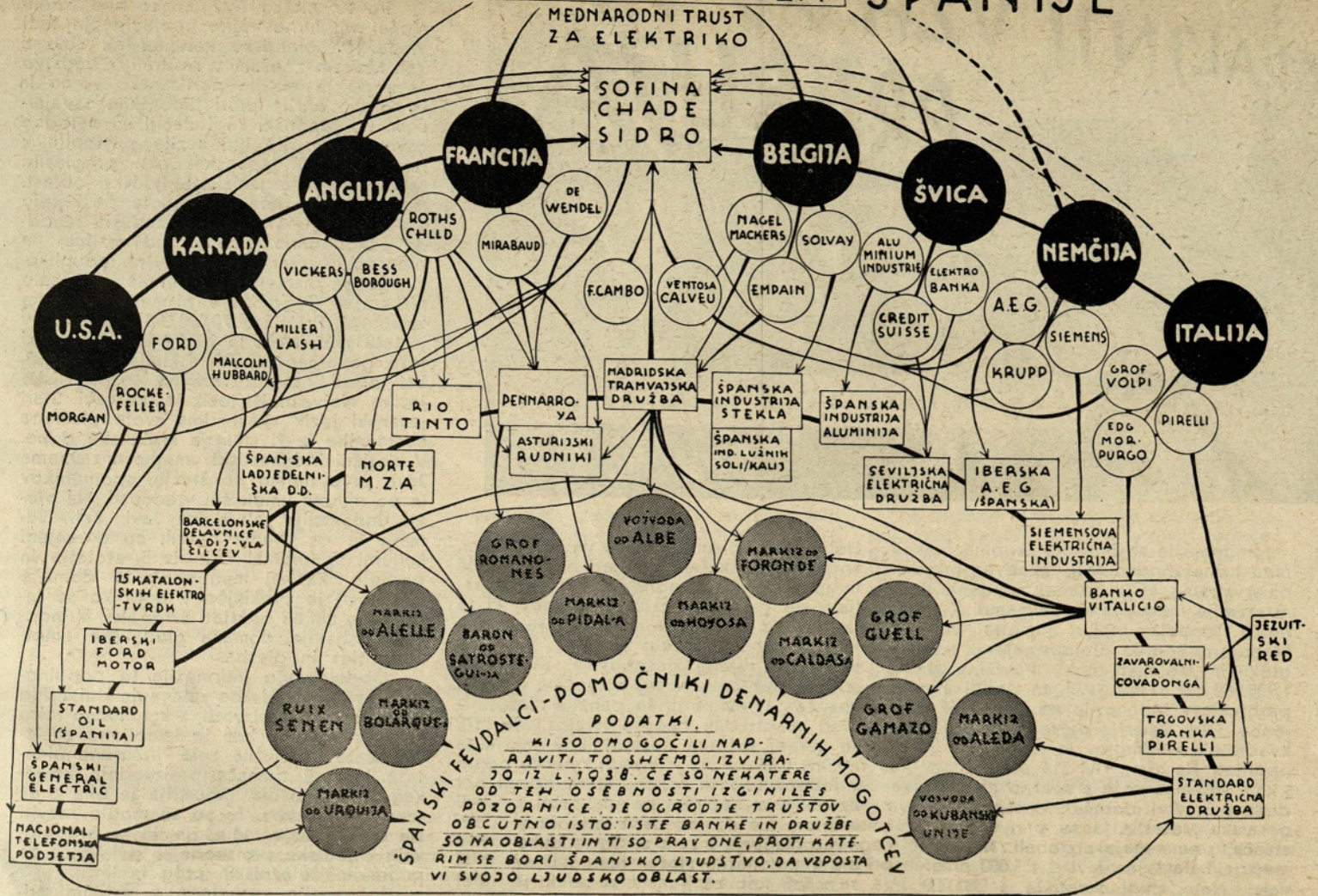


Dolorés Ibarruri-La Pasionaria, podpredsednica španske republikanske skupščine

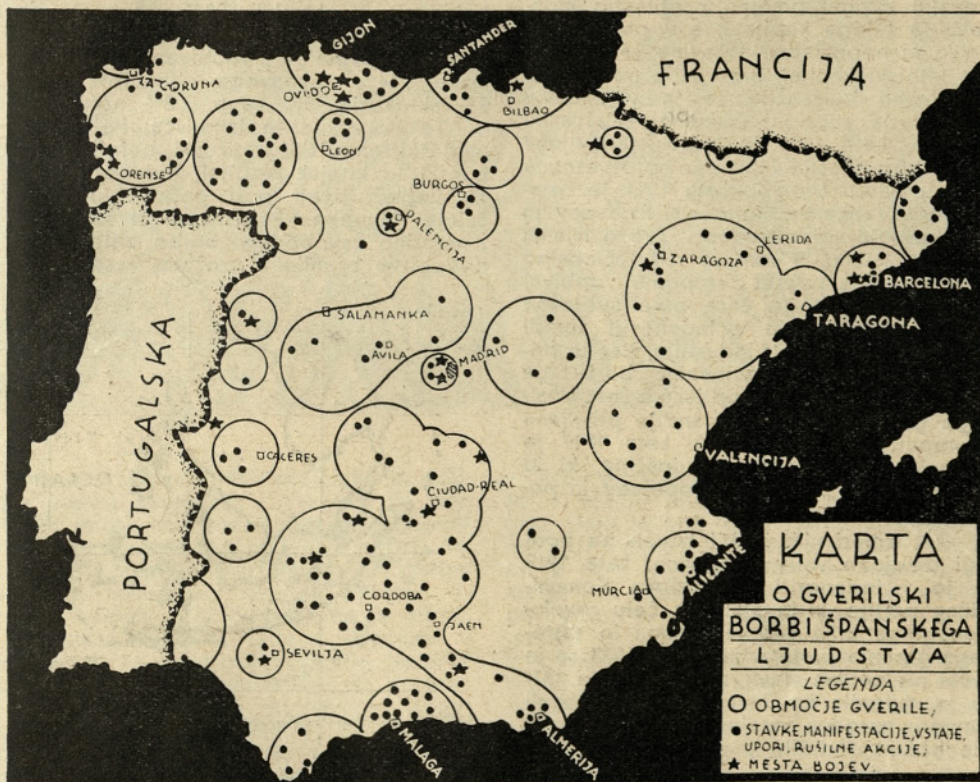
Levo: Madrid, središče odpora proti Francu. Desno: Pogled na trg v Madridu.



GOSPODARJI ZADADNA ZVEZA ŠPANIJE



Shema zvez mednarodnih kapitalističnih koncernov in trustov, ki podpirajo fašistični Francov režim in dejansko zatirajo svobodno, junaško špansko ljudstvo.



Gverilska borba španskega ljudstva proti fašizmu vse bolj raste.

varnah in po poljih, da stopajo v prve štrajke po razformiranju narodne armade. Za enkrat se štrajki vodijo v omejenem številu, a kažejo, koliko pomoči nudijo gverilci, da se dvigne duh odpora po vseh slojih španskega ljudstva.

Sedaj je prevzela Komunistična partija Španije iniciativo in poskuša zediniti vse antifašistične sile. Skrbi, da bo sklican sestanek vseh španskih republikanskih sil, antifašističnih organizacij in osebnosti s caljem, da izdelajo skupni program. Po zmagi nad Francom, izjavlja Komunistična partija, mora priti do demokratičnih volitev španskega ljudstva, kdo ostane v vladi široke nacionalne koalicije.

Neutruljiva borba za svobodo španskega naroda in pravice delovnega ljudstva Dolores Ibarruri-La Passionaria je poslala Kongresu dobrovoljcev iz španske državljanske vojne v Beogradu naslednji pozdrav: »Zame bi bilo zelo razveseljivo, če bi lahko prišla na tla svobodne Jugoslavije in pozdravila vaš veliki antifašistični demokratični narod, ki je znal v neustrušeni borbi priboriti svobodo in neodvisnost svoje domovine. Veliki jugoslovanski narodi in španski narod so zedinjeni s krvjo, ki je bila prelita v skupni borbi proti mednarodni reakciji. Teh vezi ni mogoče raztrgati, ker so zagotovilo bodočega prijateljstva med našimi narodi. Jugoslovanskim borcem, branilcem svobode španskega ljudstva, pošiljam svoje vroče pozdrave.

Smrt fašizmu — svobodo narodu!«

DALJNI VZHOD SE PREBUJA



KJE IN KAKO ŽIVE INDONEZIJCJI

Indonezija se imenuje skupina otokov med južnovzhodno Azijo in severozapadno Avstralijo, ki je ostanek nekdanje kopne zemlje med dvema celinama. K Indoneziji spadajo otoki: Sumatra, Java z Madurom, Borneo, Celebes, Mali sundski otoki in Moločki otoki. Površina znaša 1.900.000 km². Leta 1939 so sodili število prebivalcev Indonezije na preko 69 milijonov. Otok Java je največji, meri 126.100 kvadratnih kilometrov in je najbolj gosto naseljen. Na njem živi 316 prebivalcev na 1 km². Indonezija je pretežno poljedelska dežela in živi dober del prebivalstva po vaseh. Mesta, ki so v prvi vrsti pristanišča, se nahajajo ob obali. Največje mesto je Batavia na Javi s 435.000 prebivalci. Nato sledi Surabaya s 341.000 in Bandung s 166.000 prebivalci. Na Sumatri je največje mesto Palembang s 108.000 prebivalci. Po popisu prebivalstva l. 1930 je bilo v Indoneziji na sladkornih plantažah zaposlenih 1.388.000 delavcev, v industriji 2.230.000 delavcev in nameščencev, na transportu 316.000 delavcev in nameščencev, v rudarstvu 51.000. Indonezija je v glavnem hribovita, vulkanska, bogata rek z veliko periodično izpremembo količine vode; mnoge reke v Indoneziji so plovne. Podnebje je tropsko v nižini in v Primorju, a po višavah je zmerno in hladno. Letna količina padavin znaša nad 2000 mm. Indonezija razpolaga z mnogimi rezervoarji neizkoriščene vodne sile.

Holandska Vzhodno-indijska zveza, ki so jo sklenili leta 1602, je postopoma osvajala Indonezijo od domačih sultanov. Center holandske kolonialne oblasti je postal najbolj naseljen otok Arhipelaga — Java. Ta holandska kolonija je od začetka 19. stoletja bila podvržena surovemu monopolističnemu režimu Vzhodno-indijske zveze, ki je strogo regulirala proizvodnjo dežele z ozirom na svoje potrebe. Za časa Napoleonovih vojn je Holandija, ki je bila tesno povezana s Francijo in vključena v Napoleonovo cesarstvo, izgubila leta 1811 Javo. Angleži so vladali na Javi le kratek čas in vpeljali kolonialno upravo, ki je odgovarjala potrebam angleškega trgovsko-industrijskega kapitala. Prisiljeno reguliranje kmetijstva so z prej naravno zamenjavo dobrin zamenjali z denarnimi sredstvi in tako so postala pristanišča pristopna tujim ladjam. Na Javo se je pričel uvažati zasebni kapital in organiziranje plantaž. Po zlomu Napoleona so z Londonskim sporazumom l. 1824 razmejene sfere med Anglijo in Holandijo.

Holandske oblasti, ki so se vrstile na Javo, so znova poskušale vpeljati prisilno delo in monopolno izrabljanje, kar je pripeljalo do vstaje domačih fevdalcev, ki je trajala od leta 1825 do 1830. Ta vstaja je bila močan poskus ljudstev Jave, da se rešijo tujega gospodarstva. Monopolistično izrabljanje v tej holandski koloniji ves čas 19. stoletja je pahnilo deželo v glad in vzbudilo kmečko vstajo. Leta 1870 so zaradi pritiska nasprotnikov takšnega načina v Holandiji in zaradi kmečke borbe v Indoneziji izšli zakoni, ki so odprli pot zasebnemu kapitalu na plantaže, priznali kmetom pravico do nasledstva in svobodnega razpolaganja z zemljo. Od te dobe prihaja v Indonezijo močan holandski in za njim tuji kapital. V začetku je igral veliko vlogo kapital holandskih bank in Zveze.

V Indoneziji se je hitro razvijala nacionalna buržoazija. V oblasti zunanje trgovine, kmetijstva in industrije je bil nacionalni kapital omejen z oblastjo močnejšega tujega kapitala, a v oblasti notranje in neposredne trgovine je bil močan kitajski kapital. Brez ozira na slabost nacionalne buržuazije se je v začetku 20. stoletja začelo nacionalno buržuazno gibanje. Leta 1908 je bila ustanovljena prva organizacija kulturno-prosvetnega značaja (Budi Utomo). Leta 1911 je ustanovljena zveza muslimanskih trgovcev in leto kasneje spremenjena v Zvezo islama (Sarekat islam). S tem je revolucionarno demokratični pokret stopoma dobival množični značaj. Za časa prve svetovne vojne se je začela v Indoneziji zaradi vojnih prilik razvijati industrija, kar je pripeljalo do dviga nacionalne buržuazije in proletariata. Pod pritiskom nacionalnega gibanja je bila Holandija prisiljena odstopati politično oblast. Leta 1917 je ustanovljena nacionalna skupščina, ki jo je sestavljala polovica Evropejcev in polovica domačinov.

Del izmed njih je bil izbran na podlagi omejene volivne pravice. Leta 1919 se je v Indoneziji organizirala Komunistična partija, ki je stala na čelu revolucionarnega krila Sarekat islama in rastočega gibanja proletariata. Leta 1923 se je začel niz velikih stavek, a leta 1926 in 1927 se je dvignila na Javi in zapadni obali Sumatre narodna vstaja, ki jo je holandska oblast zadušila z orožjem.

Po napadu Japoncev na ameriške in angleške vojne baze in po začetku vojne na Tihem oceanu je Indonezija postala

predmet japonskega napada. Japonci so postopoma osvojili vso Indonezijo.

Po 10. marcu 1942, ko so bile prekinjene regularne vojne operacije, je tudi vlada te holandske kolonije na čelu z Van Mookom zbežala v Avstralijo. Ljudstvo Jave pa je razvilo partizansko vojno in se vedno borilo proti japonskim osvajalcem. Po japonski kapitulaciji so narodno osvobodilne sile Indonezije pristopile k razoroževanju japonskih čet, proglasile republiko in organizirale ljudsko oblast. Holandske in angleške enote poskušajo s pomočjo japonskih enot zadušiti narodno osvobodilno gibanje Indonezijcev in preprečiti ustvarjanje neodvisne republike.

Raven pismenosti v Indoneziji je zelo nizka. Le 7% moških je pismenih, a žena samo 1%. Približno 70.000.000 prebivalcev je leta 1935 imelo le 20.272 šol. Holandski jezik govori le 240.000, a kitajski 1.200.000. Vsi ostali govorijo različne indonezijske jezike. Najvažnejši jezik je javanski. Stari javanski jezik »kavi« ima svoje pismene spomenike iz 9. stoletja krščanske dobe. V klasični indonezijski umetnosti zavzema Java prvo mesto po številu spomenikov in po njihovi umetniški vrednosti. Na otokih Indonezije, zlasti na Javi, Bali, Sumatri in na drugih otokih so ohranjeni kulturni spomeniki celo iz 5. stoletja in pozneje. Razvoj monumentalne domače umetnosti je prekinjen v dobi ko so Indonezijo začeli osvajati Evropejci. V Indoneziji obstaja domača gledališka umetnost, ples in glasba.

Obdelovanje Indonezije je popolnoma stavljeno v službo zalaganja Holandije s kmetijskimi proizvodi, s kolonialno robo in s surovinami. Vse je izrabljeno za izvoz. Zato so služile zelo razširjene plantaže in tudi domača proizvodnja kmečkega prebivalstva. Industrija je bila prav tako le za izvoz. Tu so se mogle razviti samo tiste veje industrije, ki so predelovale kmetijske proizvode in delavnice za popravilo železniških prog in ladij.

Indonezija razpolaga z velikim prirodnim bogastvom. Njena plodna tla in topla podnebje sta ugodni za gojitev važnih kulturnih rastlin. Zemlja ima bogate rezerve rud, ki so velikega pomena za industrijo in vojne potrebe. Leta 1939 je Indonezija proizvajala 98% vse svetovne proizvodnje kinina, 37,8% kavčuka, 30% kobre (surovina za pridobivanje rastlinske masti), 44% palmovega olja, 16% čaja, 9% sladkorja, 5% kave, 2,8% nafte itd.

To bogastvo je izkoriščal holandski, angleški, ameriški, francoski, belgijski, japonski in kitajski kapital. Indoneziji pa so vedno živeli pod pogoji, ki ponižujejo človeka. Položaj so si izboljšali z narodno osvobodilno borbo, zato sedaj pridobitve branijo z orožjem v roki.



Zemljevid Indonezije, kjer se bori 70 milijonov doslej izkoriščanih pripadnikov indonezijskega ljudstva

Zemlja, ki je pokrivala tempelj, odkopan l. 1812

Glavno svetišče je 15 metrov visoko.

4 galerije

72 Dagob v obliki lotosovega cveta

Stopnišča, ki vodijo na vrh templja.

Ostanki kvadratnega temelja, /stranice meri 108 metrov./

Glavno svetišče Boro-Budurja, visoko 15 m.

72 stolpičev v obliki lotosovega popka stoji v vrsti naokoli.

Vsak Dagoba /stolpič/ ima v sredini kip Buddha v naravni velikosti.

KRASOTA BORO BUDURJA

Skrito v srcu Jave stoji čudovito budistično svetišče Boro Budur. Postavili so ga v XIII. stoletju po smrti Gautama Buddha, zidati pa so ga začeli leta 850 in so ga zidali precej let. Osrednje poslopje te sijajne zgradbe naj bi hranilo nekaj pravih ostankov velikega Buddha, vendar je o resnični zgodovini hrama le malo znanega.

Boro Budur stoji blizu Džohjakarte v pokrajini, ki se imenuje Javanski paradiz. Hram stoji na nizkem griču in gleda po

resnično lepi pokrajini. Tu so graditelji ustvarili veličasten hram, hram iz petih pravokotnih teras. Najvišje tri so okrogle. Zidovi so bogato okrašeni, v njih je več kot 500 obokanih in s stebri okrašenih kapelic, v katerih stoje Buddhovi kipi v naravni velikosti. vzdolž terasnih zidov so lepo izdelani reliefi, ki so še danes neobrušeni in sveži, kot bi jih kipar pravkar izklesal. Kažejo življenjsko pot Buddha in nudijo sliko življenja v IX. stoletju. Na hramu ni nobenih napisov.

Na krožnih terasah je 72 zvonastih kupol, skozi katerih odprtino vidimo sedeče Buddha, ki vsi gledajo proti stebri, ki je 50 čevljev visok. V njem so bile nekoč shranjene relikvije. Te je pa verjetno zamagljal tek časa, ker je islam zamenjal budizem in so Boro Budur zanemarili. Tako se je zgodilo, kar se je moralo zgoditi: tropsko rastlinstvo je preraslo sijajni hram. Boro Budur je izginil za 6 stoletij, dokler ga niso l. 1812. odkrili. Zamisel in izvedba tega hrama sta izredni.



Ko sta januarja 1945 sovjetska in poljska vojska vkorakali v Varšavo, je bilo mesto mrtvo in prazno: vsenaokoli same razvaline, pogorišča, ostanki barikad, nepokopana trupla, razbiti tramvaji in cestne svetilke, okleščeno drevje. Ničesar — razen ruševin, podrtij, puščobe in tišine.

Začasna poljska vlada s sedežem v Lublinu je že pred osvoboditvijo Varšave izdala nalog, po katerem naj bi Varšava takoj po osvoboditvi od Nemcev zopet prevzela mesto prestolnice. In nekoliko dni po osvoboditvi Varšave je prebivalstvo vkljub puščavi ruševin in pogorišč v množicah začelo naseljevati mesto, katero je nekoč bila Varšava.

Prvi prebivalci Varšave so stanovali že v malih sobicah, kletah, skladiščih brez oken in vrat, med zidovi, prerešetanimi od krogel in drobcev granat — ko se je prva skupina inženirjev napotila v mesto, da opravi težek in mučen posel pri ugotovitvi vojne škode. Morali so pregledati in preiskati sleherno hišo, ugotoviti njeno stanje in možnost popravila, prešteti poslopja, katerih ni bilo več. Istočasno — bilo je to v polovici januarja — je prišla vlada in se namestila v mali enonadstropni hiši v Snežni ulici na desni obali Visle. To predmestje Varšave — Praga — je bilo osvobojeno po rdečearmejskih štiri mesece prej in zato manj

uničeno. Oddelki vojakov so čistili ulico za ulico, hišo za hišo od min in prebijali tunele skozi razvaline, katere so zajezile vse ulice.

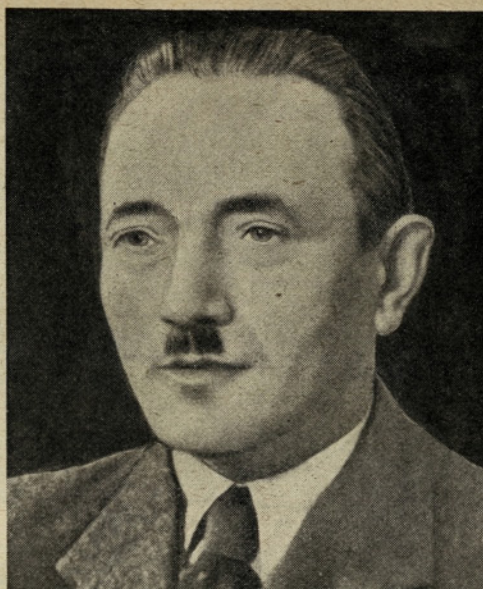
Po nekaj tednih je bila izvršena ocenitev izgub. V letu 1939. je imela Varšava 26.463 hiš, od tega je ostalo v več ali manj porušenem stanju le 8471, večinoma na desni obali Visle. Mnogo hujše je izgledalo stanovanjsko vprašanje v delu na levi obali Visle, katerega so Nemci načrtno požigali po vstaji leta 1944. Od skupnega števila preko 18.000 zgradb jih je ostalo malo poškodovanih le 3200, popolnoma uničenih in požganih preko 10 tisoč, to je mnogo več kot polovica vseh zgradb. Končno je bilo mogoče rešiti še 4543 zgradb, čeprav so bile znatno poškodovane.

V mestu ni bilo ne vode, ne elektrike, ne plina. Kanalizacija je bila uničena. Vsak trenutek so se rušile razvaline. Prometnih sredstev ni bilo, a vsi mostovi na Visli so bili porušeni. Take so bile okolnosti, ko so pristopili k obnavljanju. Po nekaj tednih so postavili sovjetski pionirji na Visli leseni most na stebrih. Odstranili so iz hiš okoli sto tisoč min in granat, ki niso eksplodirale. Vojaki so kopali v ruševinah poti za avtomobilski promet. Pod vedrim nebom so prve male stojnice začele trgovino z življenjskimi potrebščinami. Izpod porušenih hiš, v kanalih, na pločniku, na dvoriščih je ležalo na stotisoče trupel — nepokopanih ali pokritih le s tanko plastjo zemlje. Začelo se je izkopavanje in pogreb junakov in žrtev borbe.

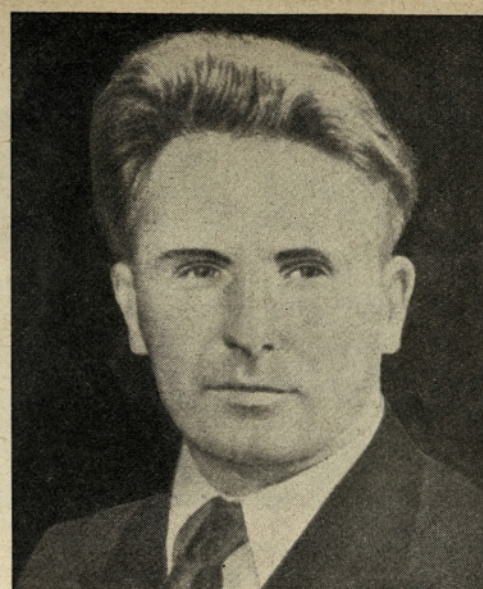
V februarju je bil imenovan po določbi vlade Glavni svet za zgraditev prestolnice s predsednikom Bierutom na čelu. Začela se je načrtna obnova in izgradnja Varšave. Konec februarja je v Varšavi na levem bregu Visle že stanovalo nekaj tisoč ljudi.



Maršal Poljske Michał Żymierski-Rola, načelnik nove poljske armade



Prezident republike Poljske Bolesław Bierut



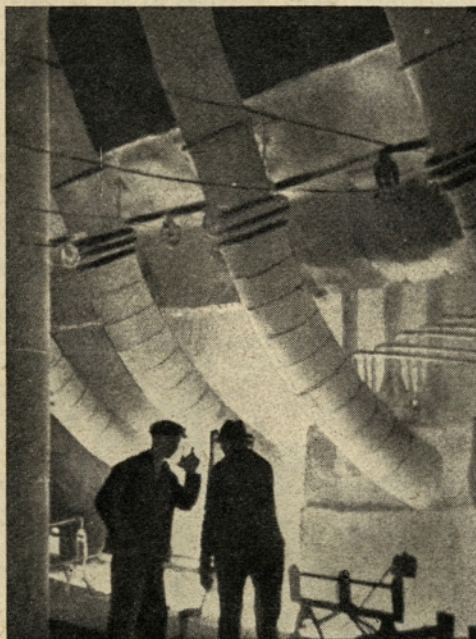
Ministrski predsednik poljske vlade Edward Osóbka-Morawski

Pristopili so v prvi vrsti k čiščenju ulic od ruševin in k popravilu najmanj poškodovanih poslopij. Vojaki z lopatami v rokah delajo navdušeno skupaj s civilnimi brigadami. Konec marca šteje Varšava na levi obali že preko 130.000 prebivalcev. Začeli sta delovati dve bolnišnici, trinajst zdravstvenih ambulant in začela je s prvimi oddajami radio-postaja. Prebivalstvo se je oskrbovalo z vodo iz izkopanih arteških studencev.

V aprilu je Varšava na levi obali za beležila naslednje uspehe: 65 kilometrov prečiščenih ulic, delno usposobljena električna centrala, obnovitev prvih rotacijskih strojev velike tiskarne. Arhitekti zavarujejo najlepše in najdragocenejše zgodovinske spomenike in zgradbe. Rezultati dela so vidni v kljub pomanjkanju orodja in v kljub primitivnim metodam dela. V delavnicah in risalnicah Urada za izgradnjo prestolnice izdelujejo najboljši arhitekti načrte bodoče Varšave.

V maju je postavljen delno že mestni vodovod. Odprta je prva razstava »Varšava obtožuje«. Mesto čistijo nadalje od ruševin, popravljajo vse večje število hiš, rušijo ogrodja pogorelih in nevarnih zgradb. V tem mesecu je izvršen popis prebivalstva: v Varšavi stanuje že okoli 380.000 ljudi.

V juniju je narejen prvi pregled izvršenih del. V teku prvih treh mesecev je Urad za izgradnjo prestolnice usposobil za stanovanje preko 50 zgradb. Napeljana je elektrika. 1067 hiš je priključenih k vodovodni mreži. Dovršena je mestna te-



Poljsko ljudstvo pri obnovi. Karbidne peči v podržavljenih tovarnah dušika v Chorzowu

Spodaj: Tako so nemški fašistični barbari razdejali prestolnico Poljske — Varšavo.

lefonska centrala. Usposobljena je mestna plinarna, a v predmestjih so začeli voziti prvi tramvaji. Vsa dežela proži Varšavi pomoč. Czenstochowa pošilja lopate in kotle. Šlezija daruje tisoče vagonov orodja, materiala in pohištva. Najdragocenejši dar je poklonila Varšavi Šlezija, ki je po svoji lastni iniciativi montirala za Varšavo železno konstrukcijo za izgradnjo Poniatowskega mostu na Visli.

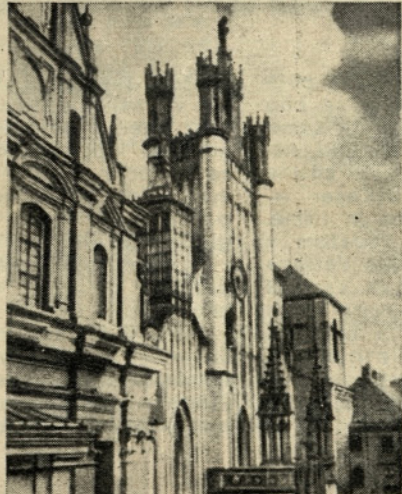
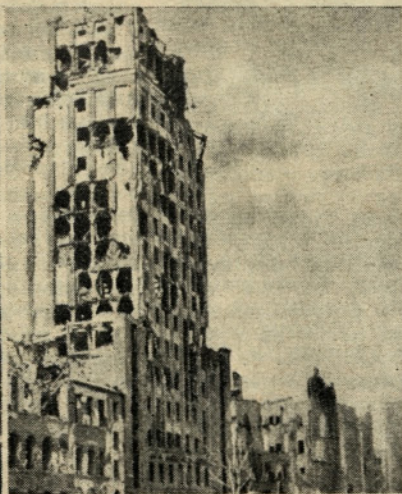
V juniju je Varšava na levi obali odprla svoj prvi otroški vrt in prvo gledališče. Odprta je tudi Javna knjižnica. Vse vrste šol končujejo šolsko leto, ko so pričele ob koncu januarja s splošnim poukom.

Tako minevajo meseci. Prvega decembra 1945 šteje Varšava preko pol milijona prebivalcev (pred vojno okoli 1,300.000). Nekoliko tisoč prodajaln, štirje kinematografi, tri gledališča, dvajset časopisov — od tega pet dnevnikov, nekoliko potujočih knjižnic in čitalnic, stalno je odprt Narodni muzej, nekoliko izložb, nekoliko šol, otvoritev šol in obnova prometa — to so prvi uspehi obnove.

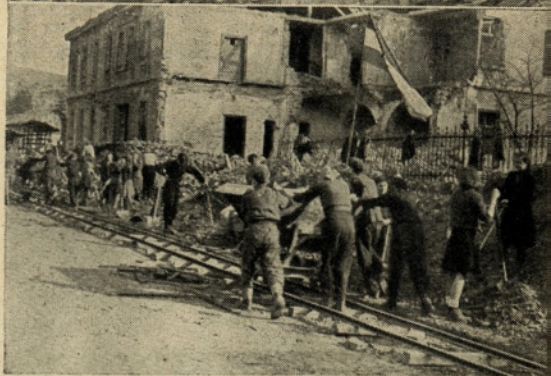
Kljub vsemu ogromnemu delu, ki je bilo izvršeno v nekaj mesecih, je še vedno v Varšavi na levi obali, a posebno v središču mesta, ki je največ trpelo, več razvalin kakor pa hiš, usposobljenih za bivališča. Na mnogih mestih napravljajo veliki prostori vtis izumrle puščave, a ne obljudenega mesta. A kljub temu Varšava ni več strašna prikazen, ampak je zopet prebivališče ljudi. Varšava je zopet prestolnica Poljske in središče naroda.

Nebotičnik zavarovalnice na Napoleonovem trgu.

Razvaline mojstrovine stavbarske umetnosti — katedrale sv. Ivana.



V MARIBORU RASTE NOVO ŽIVLJENJE!



Leto 1941 je za Slovenijo težek spomin, zlasti pa za Maribor. Švabska golazen je preplavila zelene ulice in že prej prikriti izdajalci z belimi nogavicami in z zelenimi klobuki, so kazali gestapovcem slovenske družine. Sleherno noč so po ulicah nekoč veselega in nasmejanega Maribora vozili kamioni, naloženi z nedolžnimi ljudmi, ki so brez jasne zavesti zrl črni prihodnosti v oči. Od tedaj v Mariboru ni bilo več življenja in sonca. Le Švabi so pirovali po domovih izseljencev. Med ropotanjem motornih vozil in udarjanjem škornjev se je po Mariboru peljal »Führer«. Nato so sledila ponovna preganjanja, nasilja in umori.

V mestu se je moral sleherni Slovenec potuhniti, a so se zato oglasili na Pohorju. Švabi so bili prepričani, da so z nešteti transporti v Srbijo, v Hrvaško, močvirnato Šlezijo razvozili zavedne Slovence. Zapela pa je na Pohorju partizanska strojnica, ki jo je naš človek iztrgal nasilnemu okupatorju iz rok, njeno pesem so slišali kmetje Savinjske doline, prisluhnili so njenemu glasu na Dravskem polju, Slovenskih goricah, na Bizeljskem in Krškem polju.

Preko nešteti preizkušenj in borb se je v Maribor vrnila svoboda. Izseljenci so se vračali v porušene do-

move. Njihov korak je bil počasen in trd. Kamor si stopil — povsod si z nogo zadel ob opeko. Pod čevlji je škripalo steklo. Na porušeni stenah je mogoče še v kakem kotu obvisela fotografija družine kot žalosten spomin, da je bilo nekoč med temi zidovi srečno življenje. Starši so mogoče pomrli v internaciji ali v izgnanstvu; sin, ki je na tej fotografiji še mlad, nasmejan in neizkušen, se bo morda vrnil kot hraber, resen in odločen partizan. Tako je bilo prve dni v Mariboru, da ti je stisnilo srce, če si ga poznal od prej. Cele tovarne so bile razrušene. Na postaji si s težavo našel izhod od vlaka, kajti lahko se je bilo izgubiti med dolgimi kolonami razbitih vagonov, ki so kot skeleti moleli v zrak, kjer je še dišalo po smodniku, po pokvarjenih švabskih konzervah in kjer ni bilo čuti koraka. Če si v nedeljo postal na Glavnem trgu ali pred frančiškansko cerkvijo, si videl le nekaj starejših ljudi, ki so brez besedi in brez odločne volje strmeli v ruševine. Ponoči pa so iz kletnih oken mežikale luči, ki so pred leti razsvetljevale krasne dvorane svobodnega mesta...

Vendar se je kmalu nekaj prebudilo. Kakor dih pomladi je bila svoboda. Sprva so se oglasile partizanske pesmi. Rdečearmejci, bolgarski vojaki in jugoslovanski partizani — bratski slovanski narodi so se srečali v slovenskem mestu ob severni meji. Njihov pogled je bil vera v nekaj lepšega, svobodnega, jasnega, kar se ne da povedati, samo te pritegne, da greš z njimi, da z njimi zaplešeš kolo, da se z njimi smeješ in pozabiš na težka leta okupacije. Vsa zadnja doba nasilja se zdi le kot ostudne sanje, ki jih je vsillila vročica. Nič oblastnega ni bilo v korakanju partizanskih čet, samo radostna moč in požrtvovalno veselje do dela in obnove. Mladina je kaj kmalu zagrabila za lopate. Pod železniškim mostom so začeli odstranjevati ruševine. Iz Ljubljane je privozil vlak. Mariborčani so začutili, da so znova povezani z Ljubljano, z Zagrebom, z Beogradom. V Maribor so se vrnili njegovi sinovi s Pohorja in

nisi več videl trudnih korakov po ulicah.

Le nekaj mesecev je minilo od osvoboditve. Ko greš sedaj po mestu, ne vidiš več mnogo ruševin. Strehe so prekrile z novo opeko, ki se svetlordeče svetlika. Ob večerih pa se po napornem delu znova sliši pesem izza razsvetljenih oken. Mnoge tovarne, ki so do sedaj delale brez strehe, so jo že zgradile. Povsod udarja nov takt. Avtomobili švigajo izpred oči, na postaji veselo piska lokomotiva, ki dovaža opeko, steklo in les. Najbolj pa se razvija v Mariboru industrija, kajti mariborski delavec se zaveda, da mu nova Jugoslavija ni več mačeha kot stara in da mu bo le močna domovina z industrijo preskrbela dovolj kruha. V okviru prvotnega tekmovanja beležijo povsod odlične uspehe. V partizanski vztrajnosti, v svetlih vzgledih sovjetskih ljudi, zlasti komsomolcev, črpa mariborska mladina moči za udarniško delo, ki ga opravlja sleherno nedeljo.

Vsekakor morajo prebivalci Maribora še mnogo narediti in premostiti nešteto težav, da bo zunanost mesta vsaj taka, kot je bila pred vojno, a po narodni zavesti, zavesti delovnega človeka, njegovega veselja do življenja in dela se ne more stari Maribor primerjati z novim.

Življenje na daljnem severu



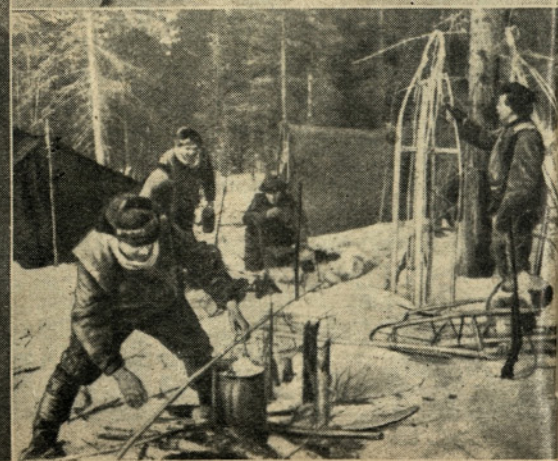
Nikjer ni konca sibirske planote. Od bogatega Urala pa do Vladivostoka odeja zelenih polj in večno belih step. Sibirija — nekoč kraj katorg carskega nasilja, sedaj dežela, kjer se dvigajo mesta, velika industrijska središča, domovina številnim sovjetskim narodom.

Gotovo ne sprošča Sibirija svojih neizmernih sil po naključju — ne! Njene moči sprošča sovjetska oblast. Tudi v najsevernejših krajih, kjer kraljuje večni sneg in mraz, se prebujajo plemena in stavijo vse svoje moči, da se vključijo v veličastno in mogočno delo vse obširne sovjetske zemlje.

Slike kažejo, kaj je videl fotograf Dmitrij Debabov v tundri Tajmirskega polotoka. O življenju in vsem, kar je opazil, je zapisal El-Registan v knjigi: »Zapiski iz daljnega severa«.

V tundro je ta sovjetska ekspedicija prodrla z letalom in potem nadaljevala pot s pasjo in jelenjo vprego. Pisec zaključil knjigo s temi slikami tako:

»Naj ti ta knjiga nudi vsaj malo znanja, kako velika je naša domovina!«





Zrastli srca žab

Žaba v 196. dnevu življenja s tujim srcem

Dr. N. Sinicin, prof. gorkovskega medicinskega instituta:

PRESADITEV SRCA

zale kakršnih koli si bodi znakov poškodovanja življenjske sile. Žabe so ravno tako veselo regljale in kvakale kakor neoperirane. Izkušeno oko priznanih učenjakov-biologov ni moglo razlikovati operiranih žab od neoperiranih. Operirane žabe so se prav tako na spomlad parile in polagale ikre.

Ko sem odkril sposobnost vretenčarjev (žab) živeti z dvema srca, sem pristopil k drugi, bolj zamotani vrsti poizkusov, pri katerih je bil moj cilj popolna zamenjava lastnega srca domačina s tujim srcem. Ta cilj se je pokazal še bolj zamotan po svoji kirurški tehniki, vendar so bile vse težave odstranjene po vnetem prizadevanju.

Leta 1943 se mi je posrečilo skoraj brezkrvno (skozí usta) izrezati lastno srce žabi in namestiti na njegovo mesto v isti srčni ovoj tuje srce. Že čez dve, tri minute po operaciji ni bilo mogoče žabe razlikovati od neoperirane. Poedini primeri so živeli več kot 190 dni, to je več kot 6 mesecev, ne da bi pokazali kakršno koli razliko od normale v svojem obnašanju. Tudi te so se na spomlad 1944 prav tako parile in legle ikre.

Čez 6 mesecev je bilo pri mikroskopskem opazovanju sešitih sosedov najdeno njih popolno zračenje in normalno delovanje srčne mišice. S tem so bili poizkusi na žabah že — stvar preteklosti. Znani francoski fiziolog Claude Bernard je že pred 70 leti pisal: »Hladnokrvne živali se, z ozirom na lastnosti tkiv, pri njihovi dejavnosti ne razlikujejo od toplokrvnih živali. Mi se lahko brez nevarnosti za pravilne rezultate okoriščamo z ugodnostmi, katere one (hladnokrvne živali) predstavljajo za poizkušanje, a imamo pravico pripisovati rezultat naših poizkusov ono vseobčo veljavnost, katera jim zakonito pripada.« No, mi bomo previdnejši v svojih zaključkih in izrečeno misel ve-



Mačka, posneta v tretjem dnevu po presaditvi srca na vrat

Sodobna kirurgija je dosegla velike rezultate pri presaditvi tkiv in celo celih organov v predelih enega in istega organizma. V sedanjem času kirurgi z velikim uspehom izvajajo zapletenejšje poizkusne operacije presaditve ne samo različnih vrst tkiv iz enega mesta na drugo (kože, pokostnice, hrustanca), temveč tudi celih organov, kakor n. pr. ledvic, vranice, čreves, sklepov, prstov in žlez notranje sekrecije. Tako n. pr. lahko presadimo palec na nogi na mesto manjkajočega palca na roki.

Toda mi ne moremo vedno najti v istem organizmu za presaditev potrebno tkivo ali organ. Zaradi tega se nehote porodi vprašanje o možnosti zamenjave manjkajočega tkiva ali organa iz drugega podobnega organizma. Mnogi znanstveniki so dosegli na tem polju večje uspehe. Splošno znani so primeri presaditve očesne roženice akad. Filatova, presaditve žil učenjaka Carrela, mastnega tkiva, kože in kostnega tkiva — znanstvenika Lekserja. Presaditev bolj kompliciranih tkiv (mišice, živci) daje manj zadovoljive uspehe.

Še bolj je zamotana presaditev celotnih organov (ledvic, vranice, sklepov, celotnih udov). Vendar človeška misel vztrajno dela na premagovanju teh težkoč. Delo nekaterih znanstvenikov z živalmi na vprašanje presaditve ledvic, žleze ščitnice in celo celega uda je pokazalo možnost takih operacij. Res je sicer, da je za enkrat še mnogo zaprek, vendar se človek ni samo enkrat izkazal kot zmagovalec nad narodo tam, kjer je kazalo, da je njegovo delo brez vsakega upanja.

Moj laboratorij se bavi tekom vrste let z rešitvijo vprašanja presaditve srca vretenčarjev. V živalskem svetu govori mnogo predpostavk za praktično rešitev te odgovorne in na prvi pogled nerešljive praktične naloge. Tako na primer koža nadomešča ledvice v izločanju vode iz organizma. Koža nadomešča pljuča pri dihanju. Nekateri celice očesne mrežnice izvršujejo funkcijo drugih celic, ki so odmrle.

»Jaz se čudim,« je vzkljnil znani angleški fiziolog Barcroft, »zakaj ne bi nadomestili samega srca? Mene znova in znova čudi, zakaj ima organizem samo eno srce!«

Te njegove misli o srcu-dvojniki so postale osnova mojemu raziskovanju.

V prvem razdobju (od 1933.—1942. leta) sem delal s hladnokrvnimi živalmi (žabe, ribe). Po večjem številu poizkusnih variant in po izpopolnitvi kirurške tehnike operacije same se mi je posrečilo presaditi drugo srce žabe, vzeto iz druge žabe, v prsno duplino skupaj s srcem domačina in jih namestiti v en sam srčni ovoj (perikard-osrčje). Že po poteku dveh mesecev po presaditvi drugega srca je bila najdena pri ponovnem odkritju popolna vzraslost ne samo sešitih sosedov (src), ampak tudi mišičnih tkiv osrčij obeh src. Pokazalo se je, da drugo srce ni tuje organizmu in ne podleaga pojavom degeneracije (atrofije), temveč se krepko zrašča s srcem domačina in jemlje nase polovico njegovega delovnega napa pri krvotoku. Opazovanja so pokazala, da obe srca delata družno in olajšujeta delo drug drugemu. Živali z dvema srca niso poka-

likega učenjaka sem jaz preveril na poizkusu.

Izvršitev mojega poizkusa na žabah ima sama po sebi pomembnost za znanost. Cela vrsta vprašanj o vlogi hormonalnih (kemičnih) regulatorjev v organizmu je laže rešljiva z mojo metodiko, ker imata oboji bijoči srca v enem prsnem košu žabe povsem različne časovne odnose do organizma. Lastno srce ima z organizmom živčno in humoralno (krvno-obtočno) zvezo preko krvi, a presajeno srce ima prvih 35 do 40 dni le humoralno (kemično) vez, šele potem se začnejo vanj vraščati živci domačina. Možno je torej z veliko točnostjo proučevati delovanje različnih srčnih sredstev na organizem z dvema srca. Brez dvoma predstavlja veliko zanimivost vprašanje o vzrokih sožitja tujega srca, ko zrastejo v njega živci domačina, in prav tako, kakšna je usoda živčnih vozlov v presajenem srcu. Naštel sem le vrsto vprašanj, vendar jih je lahko pomnožiti.

Uspešna rešitev vprašanja presaditve srca hladnokrvnim živalim nas je vzpodbudila, da preizkusimo te poizkuse tudi na toplokrvnih živalih (zajčki, mačke, psi). Predhodno smo skrbno izdelali kirurški način šiva žil v toplokrvnih živalih, način, ki se odlikuje po sigurnosti, enostavnosti in hitrosti izvršitve (20—30 sekund).

V prvi seriji poizkusov smo izdelali metodo presaditve drugega srca toplokrvnih živali na vrat.

V tej seriji poizkusov se je drugo srce vključilo le s svojim desnim oddelkom v veliki krog krvotoka. Levi del srca pa se ni vključil v obči sistem krvotoka. Zaradi tega smo srce imenovali — »polklinično«.

Opazovanja so pokazala njegovo dobro delovno sposobnost in njegovo dolgotrajno sposobnost do življenja. Srce je ohranilo svoj avtonomni ritem in ni vplivalo kvarno na krvni pritisk in na delo srca domačina. V drugi seriji poizkusov smo izdelali po podrobnih iskanjih metodo presaditve drugega srca na vrat, s popolno vključitvijo levega (arterijelnega) in desnega (venoznega) njegovega dela v veliki krvotok. Na ta način smo dosegli drugo popolno — »klinično« srce pri toplokrvnih živalih, vključeno v veliki krvotok. Poizkusne živali (zajčki, mačke, psi) lahko prenašajo operacijo ob malenkostni izgubi krvi, brez vidnih znakov porušanja dejavnosti lastnega srca.

Pri operiranih živalih nismo opazili nikakršnih vznemirjajočih znakov po operaciji — kot na primer kakega dušenja, povečanja razdraženosti ali krča (kolaps). Živali normalno reagirajo na različne zunanje dražljaje, svetlobo, zvok, bolečino.

Presajeno srce po pravilu ohranja svoj samostojni ritem; redkeje so izjeme, da ima ritem v soglasju s srcem domačina. Izdelali smo metodo istočasne grafične registracije na zapisovalnih napravah — (kimograf) — dejavnosti obeh src, ki se je izkazala za dragocen pripomoček pri proučevanju različnih lečilnih (terapevtskih) in teoretičnih vprašanj na toplokrvnih živalih (humoralno in nervno-humoralno). Osvojivši si popolnoma metodo presaditve drugega, »kliničnega« srca toplokrvnim živalim na vrat, smo pristopili sedaj, ob pripomočku vseh sterilnih pogojev operacije, k dolgotrajnim poizkusom, kateri imajo za cilj podaljšanje življenjske sposobnosti živali z dvema srca.

Sočasno se vrše natančni poizkusi s presaditvijo drugega srca v trebušno in grudno duplino.

Nikakor nočem delati preuranjenih zaključkov o mojih poizkusih, vendar oni v eksperimentalni biologiji in medicini že sedaj brez dvoma predstavljajo veliko važnost za rešitev cele vrste tako teoretičnih kakor tudi praktičnih vprašanj.

Odpeljali so jih . . .

I.

Šarh je sedel bled v izbi, komaj si je opomogel od pljučnice, vdrte oči so mu bile obrobline s črnimi kolobarji, zbe-gano in žalostno so gledale skozi okno na Lobniški laz, ob katerem je grmel potok v dolino. Manjši otroci so se igrali v kuhinji, najstarejša dva pa sta ostala z voloma na njivi ob gozdu. Včasih se je odtrgal od tam zategel hihot, iz kuhinje pa je pritrkaval razposajeni smeh otrok, ki pač niso vedeli za bridko življenje njihovega očeta. Žena Liza je kuhala, kdaj-sibodi je odprla vrata in zaskrbljeno pogledovala k možu. Vanček je stražil na dvorišču; tako je bilo vedno, kadar je oče prihajal iz skrivališča pod zidom, kjer se je skrival že tretji mesec.

V Rušah je zvonilo poldne. Šarh je stopil k oknu in ga odprl. Zvonovi so mu dramili spomine na otroška leta, na srečne in bridke dni; prihajali so na okno pol-izgubljeni med šumenjem predpomladnega vetra, otroškega smeha in klicanja ljudi med kmetijami. Ni več verjel, da bo še kdaj slišal te zvonove. V pekočem mrazu zime je ležal s pljučnico v rovu in v vročici so se mu strašne sanje mešale s čudnimi prividi, v katerih se je žena sklanjala nad njim in vpila: »Fonza, Fonza!« Smrt ga je vlekla v brezno brez luči, on pa ni hotel umreti. Nekoč se je ponoči prebudil, tišina je slohela nad njim, kakor bi ležal v grobu. Takrat je slišal zvonove kakor iz daljnih sanj, iz njihovih pravljicnih glasov so vzcvetevale pomladi, prve sanje in prvi poljub, češnjevo cvetje je naletavalo v mrak, napolnjen z glasovi zvonov... In zopet je padel v blodnje, je vpil, gasnile so mu oči in zunaj na vratih so stali orožniki, hišo so premetavali policisti: vsak dan in vsako noč. Kadar je bil pri zavesti in jih je slišal iz svojega skrivališča, bi se bil vzdignil, vstal in pognal te pse iz hiše in če bi jih bilo preveč, bi razgalil pred njimi svoje prsi kakor tisti-krat pri zaslišanju enainštiridesetega leta: »Slovenec sem, ubijte me!«

Najmlajši je stopil v sobo in stekel k očetu; oklenil se je njegovih kolen, dvignil je kvišku obrazek: »Atek, pojdi z mano na polje!«

Šarh je odkimal z glavo; šest mesecev že ni šel več na polje. Prve tri se je skrival v gozdni duplini, samo v nočeh je prihajal za ozarami k svojemu domu, druge tri se ni več premaknil izpod zidu. Zunaj pa ga je že klicala ta zemlja, Šarhovina, kakor živ stvor je stegovala k njemu roke, ona, ki se je toliko let boril zanjo, ki se je zaradi nje sprl z očetom in materjo, z brati in sestrami. Klicale so gospodarja brazde, klicala ga je vsaka gruda, lepka, topla, življenje iz sebe dajajoča. Ozimina se je dvignila, pogažena od snega, ob gozdnem robu je cvetel dren. Šarhovina! Trpkosladka sreča, ki mu jo je dajala ta zemlja, ki so se trgali upniki zanjo in ji imeli pred žetvijo preštet poslednji žitni klas. Kadar ni več zmoget terjatev, je vzel sekuro, šel v breg in podiral smreke in hojke in stoletna drevesa so se s treskom zavalila na tla.

Na dvorišču je zavpil Vanček in stekel v kuhinjo: »Policisti prihajajo!« Šarh je potisnil otroka od sebe in planil k oknu. Orožniki so bili že med brazdami, prvi je tresnil s puškinim kopitom v vrata. »Nikamor ne pojdem!« mu je preblisnilo možgane. Uprlo se mu je večno sramotno skrivaštvo. Vežna vrata so odletela, čul je vsiljivce v kuhinji in tedaj je skočil skozi

okno. Strelji so zaprasketali tik ob njegovi glavi, sklonjen je tekel ob hlevu mimo vrta na polje, kjer so se mu noge udrle v pravkar preorano zemljo. Videl je dren, ki je rumeno plamenel do neba, videl je otroka, ki sta prestrašeno tekla za vprego; plug, živina in otroci, vse se je pomešalo z grmičevjem, vpitje in preklinjanje orožnikov se je trgalo za njim, moči so mu popustile, tu je bil gozd in v njegovo ščavje je padel na obraz. Vstal je in se vlekel do skale, od debla do debla v globoko tišino med smrekami. Zavlekel se je do dupla, kjer se je nekoč skrival, notri je sedel na vlažno mrzlo zemljo. Zajokal je s takim trudnim krikom izmučenega človeka, gozd nad njim pa je šumel svojo večno pesem.

Oče Šarh — star 60 let, doma iz Ruš, je 9. januarja 1944. leta obležal v lastni krvi na zasneženem Pohorju. Ko so ga že leta 1941. prišli iskat gestapovci, je rekel: »Raje umrem doma, kot grem v tujino za sužnja!« Ljudstvo ga je klicalo: »pohorski kralj!«



II.

Ponoči se je pritihtopil domov; žena je imela krvavo podplute oči in marogasta lica. Ko je potrkal na okno, je v sobi zakričala. V temni kuhinji ga je objela, sedla sta k ognjišču in držeča se za roke sta se polglasno menila. Pripovedovala mu je, kako so orožniki spet premetali vso hišo, trgali podnice in trkali ob zid. Dva gestapovca sta jo peljala v izbo, tam sta jo zasliševala in tepla. Dobocky sam, stari pohotnež, ji je trgal obleko s telesa, ona pa mu je zagrebala nohte v lice, da ga je oblila kri. V temi je Šarh poljubljal iznakaženi obraz svoje žene, njene ljube oči, vlažne od solz. Vstala je, prižgala petrolejko in jo privila, da je samo majhen rdečkast sijaj drhtel v sobi. Podložila je v štedilniku in pogrela večerjo. Zdaj pa zdaj je odšla pred vrata in prisluškovala v temo. Mrko se je črtala v mraku sosedova hiša — tam je prebival izdajalec. Ko je kot mlada žena stopila v hišo, ga je prvi dan spoznala in zbala se je njegovih poševnih, ozkih, mežikajočih oči, njegovega sladkobnega, neodkritnega pozdrava. Ko so prišli Nemci, so njenega moža prvokrat gnali na zasliševanje. Z orožniki je prišel na dvorišče in velik, iz aluminija izrezan kljukast križec se mu je bleščal na prsih. Oblastno se je ogledoval po dvorišču, morda je v duhu že preračunaval, kako bo gospodaril na Šarhovini.

Žena se je vrnila v kuhinjo in tam se je pogovarjala z možem do jutra. Ob zarji je Šarh odmaknil kač v kotu izbe, dvignil je loputo in po ozkih stopnicah je spet zlezal v svoj vlažni, zatohli rov pod zemljo.

Skoraj mesec dni ni bilo nikogar. Pomlad je prebudila cvetje na češnjah in jablanah in tudi stari oreh na dvorišču je spet zazelenel. Včasih se je zazdelo, kakor da ni več onega težkega, bridkega življenja, da ni gestapovcev, ne orožnikov, ni mariborskih ječ in ne rdečih listov na plotovih, da ni vlakov, ki vozijo izseljence, in ne rdeče ožarjenega neba v mraku nad gorečimi vasmí. Tu in tam se je oglasila pesem in ob njej slutnje srca; na katere je trkala ljubezen. Akacije, ki so cvetele ob Dravi, so videvale zaljubljenca, ki so hodili v temi s svojo plamenčo skrivnostjo. Smrt pa je stala nad svetom z režečim se, odurnim obrazom morilcev in izdajalcev.

Poredkoma je zlezal Šarh iz skrivališča, poštajal je ob oknu in vdihaval pomladni zrak. Njegov hrepeneči pogled je blodil po poljih med kmetijami. Globoko je so-pel; čutil je, kako se vračajo v njegovo telo moči, le rana na nogi se mu ni hotela zaceliti.

III.

V zgodnjem popoldnevu so prišli; Vanček jih je videl, kako so se vzpenjali v breg, izginjali med kočami, brajdami in visokimi plotovi, pa se prikazovali vedno bliže in bliže. Stari Šarh je smuknil v svojo luknjo, žena je ostala pri oknu, prepadena se je naslonila na okensko polico, v roki je stiskala robec, sivi lasje so se ji razpleteni usuli izpod rute na ramena, srce ji je burno bilo. Manjši otroci so se stisnili k njej, dva najstarejša sta, kakor da bi hotela ubraniti svoj dom, stopila pred hišo. Tam sta pričakala policiste in gestapovce. Ti so vdrli, preobrnilo vso hišo, splezali na podstrešje, iz hleva na svisli, potegnili so vso družino v eno izbo, vedno eno ponavljajoč: »Kje je Šarh Alfonz?« Gestapovec je vihtel ženi pištolo nad glavo, nastavljal ji jo je na prsi, potem je treščil malega otroka ob zid, da se je ječe zgrudil na tla. Hodil je po njegovem telesu, penil se je, ko je kričal svoje vprašanje, na katero mu nihče ni odgovarjal. Pod podnicami je Šarh drhte prisluškoval, srce se mu je trgalo ob slehernem krik, ob ropotu prevračajočih se predmetov, ob žvenketu razbitih šip. Kar nenadoma zasliši odsekano povelje, ki ga ne razume, pretresljiv ženin jok in otroško tožbo in vse se oddaljuje, vedno tiše je zgoraj, zdi se mu, da so vsi na dvorišču, in končno se izgubi poslednji zvok.

Šarh odpre loputo, obstoji v izbi med prevrnjenimi predmeti, odprtimi predali, razparanimi blazinami, razbitimi šipami, ki skozi nje prihaja veter. In ko tako stoji v tihem domu, nenadoma doume strahoto

tega, kar se je dogodilo: »Odpeljali so jih!« zašepče polglasno, kakor da hoče nekoga v sebi, ki tega še ne verjame, prepričati. In nenadoma se prime za glavo, vrže na raztrgano pernico in zatuli: »Odpeljali so jih!« Vzdigne se, plane v kuhinjo, kliče Lizo, Vančka, Tončka, njegov glas se odbija od sten, turbno se razleze po praznih prostorih in nihče mu ne odgovori. V kuhinji na ognjišču še prasketa ogenj, na mizi stoji mlinček za kavo in ura na steni tiktaka enakomerno svečano, kakor da z vsakim tiktakom zabija žebelj v krsto njegove sreče. Po vseh predmetih blodijo starčeve oči, ne more verjeti, da ni več te dobre, smehljajoče se žene, da ni več vreščočih otrok in njihovih majhnih čebljajočih besed in ne ročic, ki so se oklepale njegovih kolen.

Stopi na dvorišče, v hlevu muka krava. Hoče odriniti hlevska vrata, tedaj pa priteče po cesti Danica Knifičeva, osemnajsetletno dekle, in zavpije: »Skrij se, Fonza!« Po lestvi spleza na svisli, zlekne se na senu, pritisne lice k razpoki med latami in že vidi zopet preklete orožnike, kako stopajo drug za drugim v hišo. Nekateri izmed njih se razlezejo po svinjskih štalicah, od koder vlečejo svinje, odpahnejo hlevske dveri in gonijo živino na dvorišče, lovijo kure in gosi in perutnina se zaletava ob stene, vrešče pada na tla in prhuta preko plotov v krošnje jablan, da se belo cvetje usipava na tla. Kobilica, ki jo ženejo preko dvorišča, se vzpenja, iz kolarnice privlečejo voz, med krikom zaprežejo, nagajajo, voz zropota skozi vrata in že ni več nikjer nikogar. Po lestvi se spušča trepetajoč starec, v njegovo sivo, razmršeno brado se zaganja veter, od nekdaj pritaplja majhna mačka in zvedavo zroč vanj obstane na kuhinjskem pragu. Starec se naslanja ob zid, vrti se mu v glavi in temni pred očmi. Zmedene misli se ga oklepajo. Ali ne grmi nanj vihar izza po-

horskih vrhov in v njem se podirajo smreke v prepade? Ali se ne oklepa Liza podbojev domače hiše in vpije: »Ne, ne, ne!« Vanček se vrže na tla, orožnik ga dresa s puško, on sam, šarh, kleči v izbi, nemočen steguje roke predse? Kaj mu je umrlo srce v prsih, izgorelo, vsepovsod je tiho, tiho... Stari oreh šumi v prelepi pomladi v od sonca ožarjena polja in raz-

Šarhova sinova sta pobegnila iz švabske internacije, kamor so odpeljali mater z otroki. Imela sta le 15 let, a sta bila borbena tovariša svojemu očetu na Pohorju. Padla sta po dveh dnevni junaški borbi.



cveteni sadovnjak, šumi nad staro rumeno hišo in nad podirajočim se črnim hlevom, nad ženo, ki prvokrat vstopa v to hišo, nad otroškim jokom. Šumi nad umirajočimi ljudmi, nad ljubosumnostjo, strastjo in kesom in nad to tiho samoto zapuščenega doma...

Šarh Alfonz gre sklonjen mimo svoje hiše in mimo hleva, mimo jablan in vrta preko polja; gre povprek skozi žito, da

gozda se okrene, dvigne roke, stisne prste v pest, njegove ustnice se pregibajo. Izgovarjajo strahotno prisego, prisego iznakaženemu ženinemu obrazu, žalostnim otroškim očem in ko zagleda ob njih gestapovske obraze, zavpije: »Smrt!«

Potem gre naprej v tihi daljni gozd med stoletnimi hrasti, med slokimi bukvami, globlje, globlje: gre, da uresniči svoje maščevanje.

KAJUH: *Ne klonimo, tovariši*



Govore, da bo še bolj hudo,
da bodo si klicali z gore v goro:
»Človek, človek, si ostal?
Rad bi ti roko podal!«
Pa ne bo nikogar, da bi se odzval...

Pravijo, da bo tako...
Mi ne verujemo v to!
Jaz bom še ostal,
ti boš že živel,
ker ne more misel
izpremeniti se v pepel.

Prav zato, tovariš, boš ostal,
in z gora pošiljal boš pozdrave.
Klical boš ljudem,
mrtvim boš roko podal,
živim pa se boš odzval!

Z njimi boš tovarišev ubitih
njive preoral!

ZLATI KLJUČEK

Sto dolgih let bo že, kar je v nekem mestu na zapadu živel očka Karlo. Bil je siromašen, kakor večina ljudi v onem krivičnem, mračnem svetu. Ko je bil še mlad deček (kakor ste sedaj vi, deca), mu je bilo zaradi tega, ker je bil siromašen, zelo hudo. Saj je bil vendar človek, kakor so vsi ljudje, ki jim bije toplo srce v prsih. In tudi njegovo malo, nebogljeno človeško srce si je zaželelo prijateljstva, dobrote, ljubezni in sreče, kakor so si jih zaželeli milijoni drugih src po vsem tistem mračnem, nečloveškem svetu. Toda zanj in za milijone njegovih bratcev in sestic ni bilo sreče. Bili so siromašni. Srečo pa so določili bogataši samo zase, zaprli so jo v sivo, mrko hišo in jo zastražili s stotinami brzsrčnih vojakov-najemnikov. Za očka Karla in za milijone njegovih bratcev in sestic po svetu pa je bilo določeno samo suženjsko delo, žalost in trpljenje. Človekoljubno, čuteče srce očka Karla, ki je želelo za vse poštene, dobre in pravične ljudi enako srečo, je zelo zbolela ta krivica, ki se je godila njemu in veliki večini ljudi na tem krivičnem svetu.

Toda očka Karlo ni obupal. Niti za trenutek se ni ravnodušno predal tolpi žalosti. Ni mogel in ni hotel verjeti, da vsa ta krivica mora biti, in da bo ostala večno na svetu samo zato, »ker je od nek-daj bila, je in bo«, kakor so imeli hinavski običaj svoja krivična dejanja zagovarjati brezčutni zatiralci. Ne, očka Karlo tega ni verjel in zato ni obupal.

Le njegov vedri, sončni nasmeh je zamrl in vesel ni bil nič več. Njegove mlade, prej živahne in radostne oči, so postale otožne in nekam globoko zamišljene. Umaknil se je v samotno in začel je premišljevat o skrivnostnih, a le na videz tako nerazumljivih vzrokih: »Zakaj je ta svet tako krivičen?«

Toda to je bilo še pred mnogimi, mnogimi leti, ko je bil še mlad. Sedaj pa — v času, ko se začinja naša pravljica — je bil očka Karlo že dolgo star in siv in zelo, zelo učen mož. Njegove, čeprav dobrodušne in blage oči, so dobile neizmerno moder in oster pogled. Prodrle so skozi premnoge skrivnosti in bolj jasno kakor kdorkoli pred njim videle vsem stvarjem prav do dna. V svoji samoti je v svojem srcu našel neskončno lepo pesem. V času, ko začinja pravljica, je stal očka Karlo pred obzidjem sivega, mračnega mesta na zapadu, kraj globokega vodnjaka, kjer se prelivajo neznane, preteče vode. Očka Karlo ima lajno in ta lajna poje vedno isto pesem, a vendar bi se je človek ne naveličal poslušati, tako neskončno lepa in radostna je bila ta pesem. To je pesem o čudežnem Zlatem ključku. Kdor ima ta Zlati ključek in odkrije tajna vrata in jih odpre, pride v čudežno deželo, kjer ni ne bolesti ne gorja, kjer sijajo vedno sonce in cveto rože.

Medtem ko očka Karlo vrti svojo lajno, se pripelje mimo njega nalepotičena, bleščeča se zlata kočija v tri nadstropja. Na kočiji plešejo lutke, nad njimi pa vihti oster bič surovi nasilnik, ki mu je ime Karabas Barabas. Grd je in dolgo brado ima, ki mu sega spredaj do tal. Neskončno je napihjen in domišljav, ker je gospodar lutkovnega gledališča. On ima ponižnega slugo, ki mu je ime Duremar, ki prodaja pijavke, ostudne živali, ki pijejo človeku kri.

Tedaj se očku Karlu pokvari lajna. Ves je nesrečen zaradi tega in gre k svojemu



prijatelju, mizarju Jožefu, ki cepi polena na dvorišču. Med temi poleni pa je eno, ki milo zajoka, kadar se ga sekira dotakne. To poleno pokloni mizar Jožef svojemu dobremu Karlu. Očka Karlo gre domov in iz jokajočega polena izrezlja leseno lutko po svojih sanjah, jo nadahne s svojo ljubeznijo in ji da svojo dušo.

In glej, čudo! Lutka se zasmee, zasuhe oči in zraste ji dolg, šilast nosek. »Buratino ti bo ime!« pravi očka Karlo. To bi se po naše reklo »Krepelce«, ker je bilo novo bitje iz trdega lesa. Ko je lutka začela svoje prve korake v svet, je bil očka Karlo zelo srečen, kajti njegove sanje so postale končno resničnost. Buratino pa je začel življenje kot pravo živo bitje. In tisti njegov šilasti nosek ni bil brez razloga, zakaj Buratino je imel značilno lastnost, da je vtaknil ta nosek povsod, da se je hotel o vsem sam preveriti na svoje oči in da ni verjel v nobeno skrivnost.

V domu očka Karla je bilo ognjišče, nad katerim je visel kotel nad strašnim ognjem, ki naj bi zastrašil vsakogar, ki bi se mu hotel približati. Toda Buratino se ne da preplašiti od ničesar — in kaj opazi? Ko je vtaknil svoj nosek preblizu, je naenkrat predril na videz strašni ogenj in opazil, da je bil ogenj le prevara, da je bil le naslikan na staro platno. Za tem platnom pa opazi skrivnostna tajna vrata. Nato pride od nekdaj črna podgana in ga hoče razgristi. Toda očka Karlo jo prepodi. Očka Karlo kupi Buratinou abecednik, da bi se marljivo učil in tako odgnal vse skrivnosti na svetu in premagal uspešno vse težave v življenju. Buratino gre v šolo in spotoma vidi velik oglas za predstavo v gledališču lutk. Ker pa nima denarja, da bi si kupil vstopnico, poprosi slugo okrutnega Karabasa Barabasa, Duremara, za denar, ki mu ga pa ta ne da. Buratino zato proda svoj novi abecednik starinarju, toda Buratino si s tem denarjem ne kupi vstopnice, ampak odkupi od Duremara majhno želvo in jo spusti v mlako sredi trga. Buratino razmišlja, kje bi mogel biti Zlati ključek, o katerem je pela prelepa pesem iz lajne očka Karla in o katerem je tudi njemu očka pripovedoval.

Ta ključ pa ima okrutni Karabas Barabas pri sebi. Nosi ga s seboj v zadnjem žepu pri svojem dolgem, povaljanem sukničju, ko s kričečim glasom vabi ljudi k svojemu lutkovnemu gledališču na predstavo. Karabas Barabas je ta dan zelo jezen in grozi lutkam, da jih bo vse sežgal, ko bo z Zlatim ključkom postal bogat.

Pes Artemon pa mu ukrade ključek iz žepa. Pes ga odnese, a se na pol poti ustraši in ga izpusti v poslikano vedro, s katerim je Duremar zajemal vodo za svoje pijavke.

Medtem Buratino po nerodnosti pove Karabasu Barabasu, da je s svojim nosom predril na videz strašni ogenj nad ognjiščem in da je odkril tajna vrata. Karabas Barabas se zelo razsrdi nad njim in odslaj Buratina neprenehoma preganja, kajti boji se, da bi Buratino ne odprl tajnih vrat, ki vodijo v čudežno deželo sreče.

Buratino pa je trdno odločen, da poišče Zlati ključek in najde srečo za sebe in za vse trpeče ljudi. Od te njegove trde namere ga hočeta pregovoriti z zvižajčami zaveznika krivičnega Karabasa Barabasa, priliznjeni maček Bazillius in svetohlinska lisica Alisa. Na koncu si v prevaro ogrneta bele plašče, da bi Bu-

ratino mislil, da sta mu prijatelja, a v resnici mu samo mislita vzeti denar in ga napasti. Buratino jima pa uide naravnost v tolmun.

V tem tolmunu pa živi tudi želva Tortija, ki jo je Buratino, kakor se spominjate, prej odkupil od Duremara in jo izpustil v vodo. Želva mu je zelo hvaležna, ker ji je izkazal dobroto in ji vrnil svobodo in izroči Buratino Zlati ključek, ki je padel v tolmun iz vedra, s katerim je Duremar zajemal vodo. Tedaj pa Karabas Barabas opazi, da je izgubil ključek in nemudoma ga gre z Duremarom iskat v tolmun. Najprej se Karabas Barabas potopi v tolmun, toda zaman. Za tem hočeta z vedrom izprazniti tolmun, a želva jima pove, da je Buratino s ključkom že ušel.

Ušla pa sta iz lutkovega gledališča tudi deklica Malvina in lutka Piero. V gozdu sta se izgubila in Malvina je ostala sama. Kako se razveseli, ko prideta Buratino z Zlatim ključkom in Piero. Toda strašni Karabas Barabas in Duremar sta jim že za petami.

Vendar vse tri lutke srečno uidejo. Karabas Barabas in Duremar sta zaman iskala Buratina in sta se končno obupana odločila, da gresta v gostilno pri »Treh piškurjih«. Buratino pa, ki je imel sedaj Zlati ključek, je hotel zvedeti, kako naj ga uporabi in je šel za njima v gostilno. Z njim sta šla tudi deklica Malvina in



Piero. Zviti Buratino je skočil v vrč in prisluškoval pogovoru Karabasa Barabasa. Za las je manjkalo, da bi ga grozni Karabas zagrabil. Toda — kaj zato! Buratino je sedaj tudi vedel, kje so tajna vrata, ki jih odpira čudežni Zlati ključek. Ta tajna vrata so bila v sobi pri očku Karlu.

Vse tri lutke jo mahnejo k očetu Karlu, mu povedo skrivnost in odpro tajna vrata, a že je za njimi Karabas s policaji. Vendar jim lutke srečno uidejo in pridejo po podzemeljskem hodniku do čudovite knjige. V tej knjigi je naslikana čudežna zračna ladja. In glej, ko so jim zasledovalci že za petami, se naenkrat izpremeni v pravo ladjo in z njo se reši očka Karlo in vse lutke. Karabas Barabas pa obleži sredi umazane luže in vsi se mu smejejo.

Tako je mali, pogumni in vztrajni Buratino prav zato, ker se ni ustrašil nobenih težav in zaprek, našel Zlati ključek, odprl čudežna vrata, rešil vse lutke pred krutim bičem nasilnega Karabasa Barabasa in jih pripeljal v srečnejšo deželo, kjer je vedno toplo, vedno svetlo, kjer ni nihče lačen.

To je, dragi otroci, resnična pravljica o Zlatem ključku in o pogumni leseni lutkici, ki jo je izrezljal dobri očka Karlo. Vi, dragi otroci, pa pazljivo razmislite o vsem tem, kar je doživel Buratino, in posnemajte ga v marljivosti in vnemi.



Ob filmski kameri v Planici. Sovjetski filmski operater Tisse in naš operater Smeh čakata na znak režiserja Romma.

Sredi februarja se je skupina filmskih ustvarjalcev pri Mosfilmu preselila za teden dni v Planico. Poleg režiserja Romma, igralcev Mordvinova, Sanajeva, Afriča, igralko Olge Žiznove, slikarice Milice Malič srečamo malega partizana Mišo Mirkoviča, operaterja Tisseja, našega operaterja Tončka Smeha in še dolgo vrsto drugih sodelavcev Mosfilma. Od postaje na levo proti Tamarju so postavili kamere na sneg. Za njimi se dvigajo gozdovi in zasnežene Ponce ter skalnate gmote Travnika. Režiser Romm si je izbral Planico z mogočnimi gorskimi skladi in belimi smrekovimi gozdovi za pokrajinski motiv filmskim scenam, ki kažejo pohod



V dobrem razpoloženju čakajo igralci (v sredi sovjetska umetnica Olga Žiznova).

MOSFILM v Planici

bosanske partizanske čete skozi sneg in vihar. Naši Planičani igrajo partizane in partizanke, oblečene v dolga krila kot bosanske žene. S pisanimi predpasniki in velikimi rutami na glavah hodijo od postaje Planica-Rateče do kamere in čakajo, kdaj jih bodo spet poklicali. Koliko je ugibanja, komentarjev in pogovorov med novo pečenimi planičkimi »filmskimi igralci« o filmanju.

Igralka Žiznova stoji ob plotu, zavita v gorak ovčji plašč, ves obraz pokrit z rjavim ličilom, iz katerega sijajo modre oči, in ko jo vprašam, če ji je všeč pri nas, skoraj začudeno pove: »Ah, kako bi bilo mogoče, da mi vsa ta krasota ne bi bila všeč? Čudovito je.«

V nedeljo se je nabralo po cesti proti »Hotelu Ilirije« kraj filmanja precej nedeljskih smučarjev. Malo nejevoljni so in godrnjajo, ker ni sonca. Še teže ga čakata režiser Romm in operater Tisse: »Ko bi imeli tako vreme kot včeraj.« Sonce je najvažnejši sodelavec pri snemanju filma na prostem. Ker ni sonca, morajo včasih čakati po več dni, tudi po več tednov.

Sedim na polomljenem plotu kraj ceste z Milico Balič, slikarico iz beograjskega gledališča. Pred nama so v snegu kamere, uperjene v dolgo partizansko vrsto, ki se počasi, počasi pomika naprej, kadar posveti sonce izza oblakov. Milica mi pripoveduje, kako je risala kostume za film. Naslonila se je predvsem na bosansko folkloro. Bežno se spomnim, kako mi je ob prvem srečanju Olga Žiznova poudarila, da ji je Miličina pomoč pri kostumiranju mnogo pripomogla, da je lažje dojela in igralsko obvladala svojo vlogo. Milico imajo vsi radi. Obljubila mi je, da bo poslala originalne skice, ki jih je izdelala za film »Jugoslavija«.

Naši Planičani so malo razočarani in



Režiser Romm daje znak: snemanje pričinja!

premraženi. »Nisem mislila, da gre ta stvar tako počasi naprej. Stojiš in stojiš po dve uri, pa nič ne opraviš!« se mi pritožuje Juvanova Rezka. »Kdo bo prašičem dal?« — »Jaz imam doma otroka.« — In vendar ljudje potrpijo in vztrajajo. Morda so začutili nekje, koliko neizmernega truda in dela je treba, preden vzraste filmska umetnina na platnu, kako trdo je delo filmskih igralcev in igralk in s kolikim trudom si služijo svoj kruh. Vendar bi samo za kruh bilo malo delavcev v filmskem svetu. Tu gre za nekaj več, celo za mnogo več. Za ustvaritev mogočnega filmskega sveta. »Film je sila,« je imel navado reči naš invalid-kurir. V vasi odzvonijo poldan in vsa skupina se preseli globlje proti gozdu na drugo stran ceste. K. B.



Nosilec glavne vloge — Mordvinov med snemanjem.

Prešernova KNJIŽNICA

Organizacijsko se bo naslonila na široko podlago naših OF organizacij. Slovenski knjižni zavod kot izdajatelj Prešernove knjižnice bo zastavil vsa svoja sredstva za to, da doseže prvi pogoj množičnega razširjenja dobre slovenske knjige: nizko ceno. Tudi književni sodelavci so se glede na namen in pomen nove knjižnice odpovedali običajni nagradi. Samo tako je bilo mogoče določiti ceno, ki je v slovenski knjižni proizvodnji zadnjega časa edinstvena: Prešernova knjižnica bo izdala štiri obsežne knjige za skupno ceno 69 din. Naročila sprejema že sedaj Slovenski knjižni zavod v Ljubljani, vse njegove podružnice in vsi odbori OF.

Program vsakoletne serije »Prešernove knjižnice« bo izbran tako, da bo združel kulturno in umetniško pomembnost s široko poljudnostjo ter nudil poleg leposlovnega užitka tudi pouk in idejno povzdiglo. Med štirimi rednimi knjigami Prešernove knjižnice, ki izidejo vsako leto oktobra, je koledar Osvobodilne fronte. Koledar za l. 1947 bo prinesel obilno dobrega čtiva in bo bogato ilustriran. Že sam bo po obsegu in opremi odtehtal ceno vseh štirih knjig. Nadalje izide letos ljudska izdaja ene najboljših pripovednih knjig, kar jih ima slovensko slovstvo: zbirke Prežihovega Voranca »Samorastniki«. Prva izdaja, ki je izšla v omejeni nakladi, je že dokaj časa raz-

prodana, druga bo sedaj v ponatisu Prešernove knjižnice osvojila tiste sloje, ki jim prva izdaja ni bila dostopna: slovenskega delavca in kmeta. Tretja knjiga bo zbornik pričevanj o narodno-osvobodilni borbi. Ta knjiga bo prinesla celo vrsto spominov naših vodilnih bojevnikov na herojske dni partizanske borbe za svobodo. Sodelovanje so zagotovili: Luka-Vidmar, Daki-Semič, Efenka, Ante Novak, Stjenka-Polak, Borštner in drugi. Tudi ta posebno zanimiva knjiga bo primerno ilustrirana. Kot četrta knjiga se bo pridružila znamenita reportaža angleškega žurnalista H. P. Smolka: O potovanju po severnih, najmanj znanih pokrajinah Sovjetske zveze in njihovi velikopotezni vključitvi v ogromni napredek bratske države.

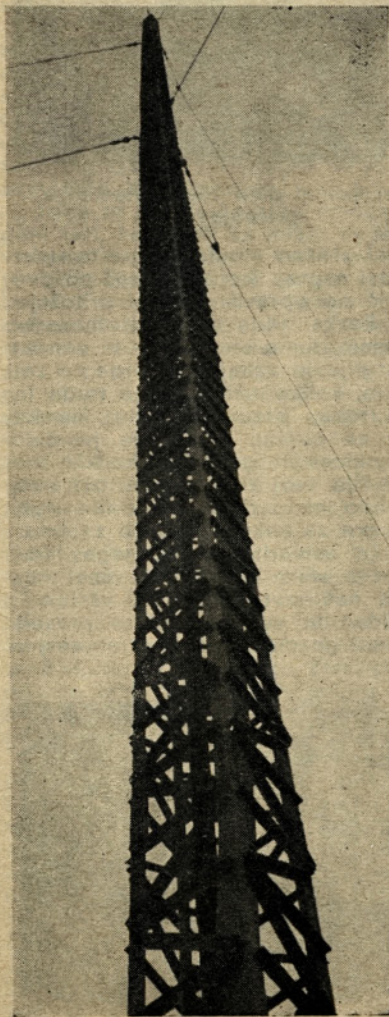
Že teh nekaj podatkov kaže, da ima Prešernova knjižnica Slovenskega knjižnega zavoda namen, razbiti s kvaliteto in ceneno knjigo dosedanj pretežno malomeščanski okvir našega knjižnega trga in zanesti poslanstvo slovenske besede v delavska stanovanja in v najbolj oddaljena kmečka selišča. Glede na ta namen bo letošnja serija knjig te naše nove knjižnice izšla v nakladi 70.000 izvodov in pomeni torej že s te strani povsem izreden pojav v organizaciji slovenske knjižne proizvodnje.



Sim dolgo upal, se dolgo bal;
Slovu nis upal, sim strahu dal;
Seraz je preste; — mirno, brezno ni;
Nasaj si up, nasaj si strah sheli.
Dr. Prešeren.

Elko Justin: France Prešeren na Ježici.

Slovenski knjižni zavod v Ljubljani se je z vso odločnostjo lotil kulturnega in organizacijskega vprašanja, kako odpreti dobri progresivni knjigi pot v najširše ljudske sloje, med delavstvo in kmete. V ta namen je zasnoval serijo cenenih knjig in jo po našem velikem pesniku imenoval Prešernova knjižnica.



Antenski stolp.



Pogled v studio mariborske radijske relejne postaje.

RADIJSKA RELEJNA POSTAJA V MARIBORU

Med nove uspehe lahko prištevamo postavitve 126 metrskega atenskega stolpa mariborske relejne radijske postaje. Od stare konstrukcije, ki so jo bombe razrušile, ni bilo mogoče uporabiti niti polovico stolpa, in vse manjkajoče dele je bilo potrebno zamenjati. Delavci so morali dvigati posamezne železne konstrukcijske dele v višino nad 100 metrov in to često med divjanjem ostre burje. Tako so monterji zaradi mraza včasih vzdržali komaj pol ure na stolpu, a delo je napredovalo in mariborska relejna postaja ima danes najvišji stolp v Jugoslaviji. Pred vojno so konstrukcijo radijskih stolpov izvrševale le redke inozemske firme in zato je postavitve nova, veličastna zmaga v obnavljanju in v izpopolnjevanju domačih tehničnih naprav.

Stolp je rekonstruirala Splošna stavbna družba v Mariboru. Otvoritve relejne radijske postaje v Mariboru se je poleg tamkajšnjih oblasti še udeležil tov. major Ante Novak, ravnatelj radijskih oddajnih postaj Slovenije.



Zanimiva končnica.

V partiji Tomovič - Pachman na Turnirju osvoboditve v Ljubljani je po 35. potezi belega nastala naslednja pozicija:

Beli (Tomovič): Kh3, Tg1, h5, Le6, kmetje a2, c3, c4, d5, f3, (9).

Črni (Pachman): Kh8, Ta8, e7, Sh7, kmetje a7, b6, c7, d6, e5, g7, h4, (11).

Črni se je tu ustrašil grožnje Lf5. Zato je vlekel 35.... Te7:e6?, 36. d5:e6, g7—g5?, 37. Tg1:g5 in sedaj se je črni vdal, ker ne more preprečiti grožnje Th6, nato Tgh5, nakar po zamenjavi na h7 prode e-kmet.

Namesto tega bi bil v poziciji na sliki črni lahko na študijski način partijo dobil. Poglejmo:

35.... Ta8—f8!, 36. Le6—f5, Tf8:f5!, 37. Th5:f5, g7—g5!

Sedaj grozi črni s Kh8—g7—g6 ujeti belo trdnjavo. Beli lahko poskusi preprečiti to na dva načina: l.: 38. Kh3—g4, Kh8—g7, 39. Kg4—h5, toda črni ima sedaj na razpolago zmagovit prodor: 39.... h4—h3!, 40. Tg1—h1, e5—e4!, 41. f3:e4 (sicer gre e-kmet kar po damo), Te7:e4, 42. Th1:h3, Sh7—f6+, pa mora beli vzeti skakača,

ker da sicer Te4—g4 mat. Končnica je potem za črnega lahko dobljena.

Il.: 38. f3—f4, e5:f4, 39. a2—a4.

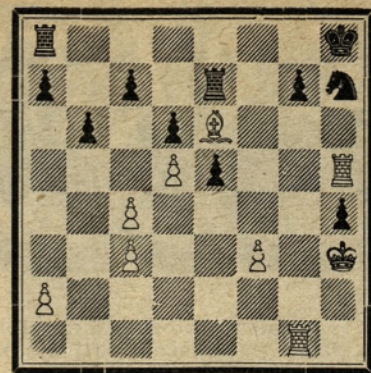
Sedaj črni ne sme igrati Kg7, ker potem lahko beli odgovori 40. Tf4:.. Zopet pa ima črni drugo pot na razpolago:

39.... Te7—e3+!, 40. Kh3—h2 (na Kg4 dobi črni slično kakor v varianti l.) Te3—e2+, 41. Kh2—h1 (ali 41. Kh3, Te4!, 42. Tf7, Kg8, 43. Tc7:..; f3! in dalje slično kakor sledeča varianta), Te2—e4!, 42. Tf5—f7, Kh8—g8, 43. Tf7:c7, f4—f3!, 44. c4—c5!, b6:c5, 45. Tg1—b1, g5—g4!. Sedaj pride na 46. Tb1—b7, Sh7—f6!, pa grozi mat s Te1, potem g3 in Th1. Če beli s 47. Tb7—b8+, Te4—e8, 48. Tb8:e8+, Sf6:e8 menja trdnjave, prodro črni kmetje. Na 46. Tb8 pa bi prišlo Sf8, 47. Tcc8, Tf4, in zopet prodro črni kmetje.

O Turnirju osvoboditve v Ljubljani je izšla posebna knjiga, ki jo je napisal V. Pirc. Knjiga obsega opis turnirja, vseh 45 partij z razlago, v posebnem poglavju pa še tudi obširnejšo analizo vseh na turnirju igranih otvoritev, s stališča moderne teorije. V prilogi h knjigi so podana navodila in pravila za organizacijo šahovskih turnirjev in drugih prireditev.

Mednarodni mojstrski turnir v Londonu, o katerem smo že zadnjič poročali, je imel naslednji končni rezultat:

Skupina A: H. Steiner (USA) 9, dr. Bernstein (Francija) 8, dr. Tartakower (Poljska) 7 in pol, Opočensky (Češkoslovaška) 7, Golombek (Anglija) 6, Pomar (španski emigrant) 5 in pol, Prins (Holandska), List



Končnica iz partije Tomovič — Pachman (CSR) na Turnirju osvoboditve v Ljubljani po 35. potezi (glej tekst).

(Anglija) in Fairhurst (Anglija) vsi po 4 in pol, Broadbent (Anglija) 4, Stone (Anglija) 2 in pol, dr. Fridman (Češkoslovaška) 2.

Skupina B: dr. Euwe (Holandska) 9 in pol, Christoffel (Švica) 8, Denker (USA) 7 in pol, Abrahams (Anglija), König (Jugoslavija) in Thomas (Anglija) vsi po 6 in pol, Medina (Španija), Newman (Anglija) 4 in pol, Winter in Wood (Anglija), Delbos (Belgija) vsi po 3 in pol, Lupi (Portugalska) 2 in pol.

Jugoslovanski mojster Imre König, ki se je udeležil turnirja, živi že od l. 1937 stalno v Londonu. — Rezultat vsake skupine so šteli posebej, tako da sta bila to prav za prav dva turnirja. Zdi se, da je imela prva skupina znatno močnejšo zasedbo.



DRUGI DEL TEKMOVANJ ZA SMUČARSKO PRVENSTVO JUGOSLAVIJE

V dneh od 26. do 27. februarja so se v Kranjski gori nadaljevale tekme smučarjev za državno prvenstvo. Vse tekmovalnje je obsegalo norveško smučanje, to je tek na 12 km in smuške skoke.

Takoj ob prihodu v Kranjsko goro se je opazilo praznično razpoloženje. Tekme so bile manifestacija jugoslovanskega smučarskega življenja. Na štartu so se pomerili stari tekmovalci: Smolej, Zemva, Knific, Klančnik in drugi. Vsa proga je bila srednjetežka, brez večjih vzpetin. Vsak tekmovalec je že na štartu pokazal, koliko premore. Prav vsi tekmovalci pa so vzorno prevozili progo, ki je peljala do Podkorena in nazaj.

Prvi je privozil na cilj Knific Jože z Jesenic, ki je nosil štartno številko 71. Prav brez vsakega dvoma je novi prvak

v norveškem smučanju mojster v tehniki in vzdržljivosti. Drugi je bil njegov društveni tovariš Pogačnik Tone. Sledili so mu: Zemva, Klančnik in Smolej.

Naslednji dan so bili smuški skoki s 45 m skakalnice, kjer je prišlo znanje posameznih skakalcev do polne veljave. Najlepše je skočil tov. Mežik Janez, JA, ki je v krasnem loku plaval po zraku in trdno pristal. Mojstrsko znanje je prav tako pokazal Klančnik Karel.

Z BALKANSKEGA SMUČARSKEGA PRVENSTVA

V Romuniji so se izvršila tekmovanja za balkansko smučarsko prvenstvo, kjer so Jugoslovani dosegli lepe uspehe. Po poročilu »Borbe« je Čop zasedel prvo mesto v slalomu. Praček pa drugo mesto v smuku.

NOGOMETNA TEKMA Z BEOGRAJSKIM »PARTIZANOM« SE JE KONČALA ZA LJUBLJANSKO »SVOBODO« S PORAZOM

Prvič po osvoboditvi se je v Ljubljani odigrala tekma med beograjsko in ljubljansko nogometno skupino. Tekma ni bila na tehnični višini, ker se je »Svoboda« izkazala preslabega nasprotnika beograjskim igralcem, ki jih je odlikovalo točno podajanje in obvladanje žoge, kar je imelo za posledico, da so ljubljanski nogometarji samo begali od igralca do igralca.

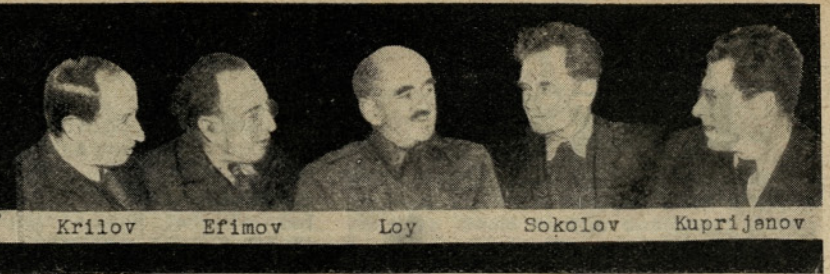
Tekma se je končala z rezultatom 8:0 v korist »Partizana«. Med beograjskim moštvom so bili starejši reprezentativci kot Brozovič, Matekalo, Popesku in drugi. Med ljubljanskimi so se izkazali Pupo, Lah, ki je z vratarjem Lindtnerjem rešil »Svobodo« še večjega poraza.



Prvaki: Lukanc, Knific, Mežik. — Lukanc v slalomu. — Poldka Pernuš-Švigljeva, prvakinja v sestavljenem alpskem smučanju.

KARIKATURISTI

»Nürnberg«



Krilov

Efimov

Loy

Sokolov

Kuprijanov

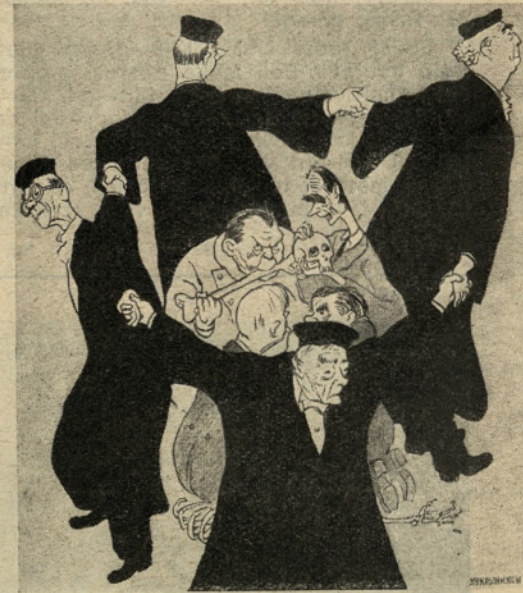
Po 26. zasedanju procesa proti Hitlerjevim krvavim pomagačem pošiljajo karikaturisti iz vseh dežel karikature, ki tolmačijo zločinska nasilja Hitlerjevih krvnikov nad svobodoljubnimi narodi in z žgočo satirično vsebino svojih risb svarijo svet pred novimi poizkusi fašizma. V Nürnbergu so tudi umetniki karikaturisti, ki so po vsej Sovjetski zvezi poznani pod skupnim imenom Kukriniksi.

Kukriniksi je psevdonim za tri: Kuprijanova, Krilova in Sokolova. Do sedaj so ti razgaljevali fašizem in opozarjali na nevarnosti, ki jih fašizem prinaša. V Domo-

vjetski človek pričakoval karikature Kukriniksi. »Smeh«, ki so ga izvabile te karikature, je bil oster; postal je pravično orožje v maščevanju nad sovražnikovimi vrstami in zločinci.

Liki nacistov v karikaturah Kukriniksi so se kazali v vsej svoji bedi in kakor figure civilizacije uniform in orožja, kar so vse lastnosti nevarne zveri, ki je s spretnostjo in s hladnokrvnostjo streljala, ropala, ubijala žene, gazila lobanje otrok, vezala v človeško kožo knjige in pakirala tone ženskih las za nemško industrijo. V karikaturah Kukriniksi je posebno osvet-

ljena posebna lastnost »nepremagljivega Wehrmacht-a« — organizirano ropanje. Hitlerjev vojak se vrača z »bojnega pohoda« s polnim tankom naropanih vaz, čevljev, mesa, čaja itd... Iz njegovega žepa vise ure, medtem ko se z eno roko poskuša obraniti hijene, da mu ne bi iztrgala čevljev, zaradi katerih je ta nacistšakal ubil nedolžnega človeka. Fašistični psi z odlikovanji in epoletami pohlepno zrejo na svojega gospodarja, ki tudi sam gloda ukradeno kost. Karikature Kukriniksi so prav tako verno zabeležile beg švabskih tolp.



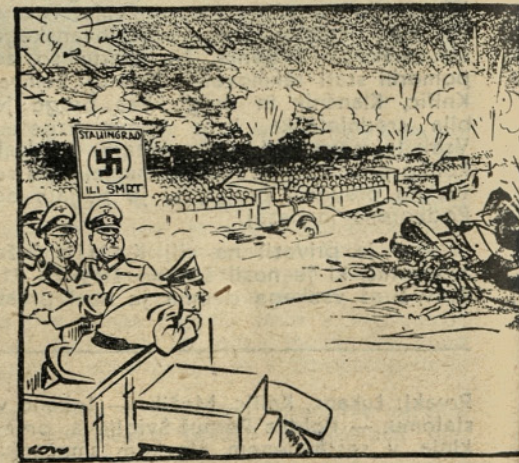
Kukriniksi: Hijena in šakal (levo), Tipi iz Nürnberga (v sredi), Obramba v Nürnbergu (desno).

Efimov: Berlinska banda (spodaj levo), Kazenska ekspedicijska je prišla na partizansko področje (v sredi).

vinski vojni so bile njihove karikature močno orožje v politični borbi. Naval Nemcev je spremenil sovjetsko karikaturo. Jasno je bilo, da se nemška grozodejstva ne morejo prikazovati kakor je bilo do sedaj, to je humoristično; nacisti so ravnali Kukriniksi v karikaturi prikazali kot nevarno in brutalno zver. V vojni se je pokazala mobilizacijska moč take karikature. Obenem s članki Ilje Ehrenburga je so-

Loy je znani angleški karikaturist, katerega karikature so izražale česče nasprotno vsebino od uvodnika iste številke lista. Loy: Stalingrad ali smrt! (spodaj desno).

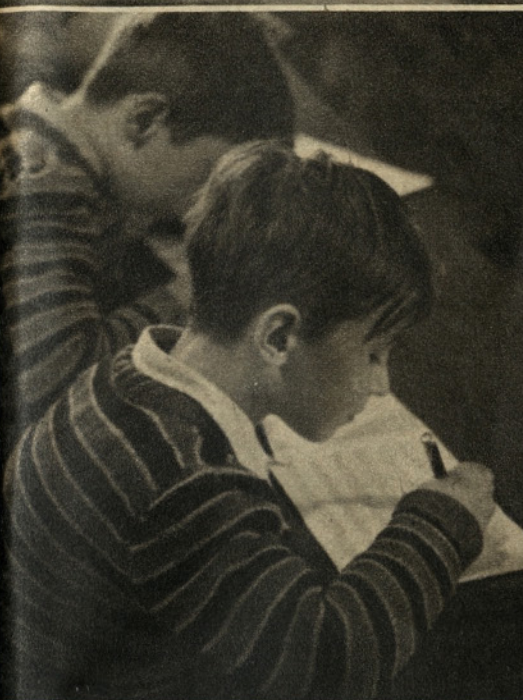
Kukriniksi so nakazali nove poti in možnosti v karikaturi. Preteklo leto so objavili album »Lekcije iz zgodovine«, ki predstavljajo direktno obtožbo Hitlerjeve ideologije. Danes je Nürnberg izpričal dalekosežnost in resničnost karikatur Kukriniksi. Za svoje delo je trojka karikaturistov dobila Stalinovo nagrado 100.000 rubljev, s katerimi pa so Kukriniksi kupili tank in ga poklonili Rdeči armadi.



glasba plemeniti
duha



Prof. Bajde - vodja Glasbene šole v Mariboru, ki je takoj po osvoboditvi pričela med prvimi kulturnimi ustanovami s svojim delom.



Na teoretičnih urah se učenci vadijo v pisanju not in v ostali glasbeni teoriji.



Pridna učenka ve, kaj sprašuje učiteljica.



Učenci se že z mlada učijo igrati na instrumente, da bodo lahko pozneje svoje znanje posredovali najširšim ljudskim množicam, kajti kulturno prosvetno delo po tovarnah in na vasi potrebuje vedno več in več sposobnih moči.



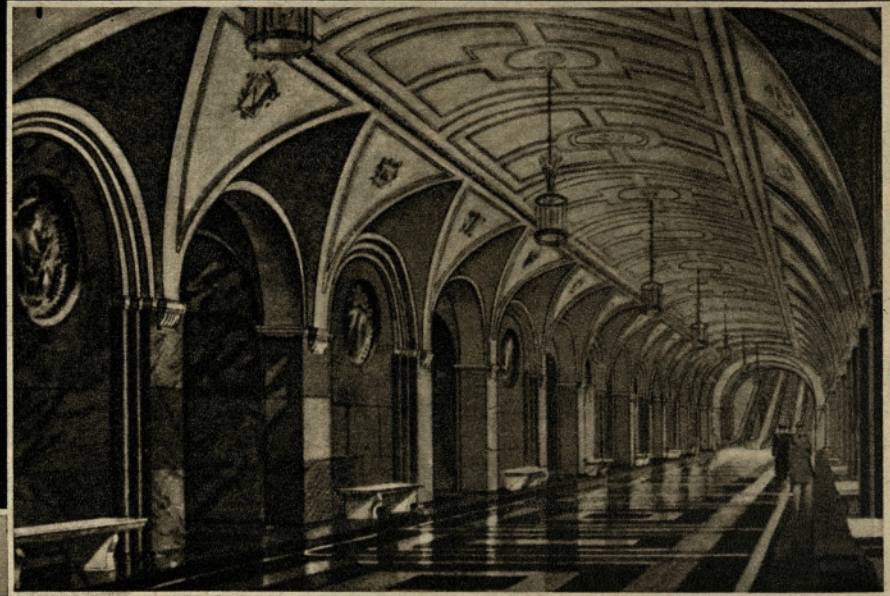
Pogled v učilnico glasbene šole.



Profesorji vadijo, ker morajo preko radijske postaje nuditi ljudem mnogo prijetnih ur.

MOSKOVSKA

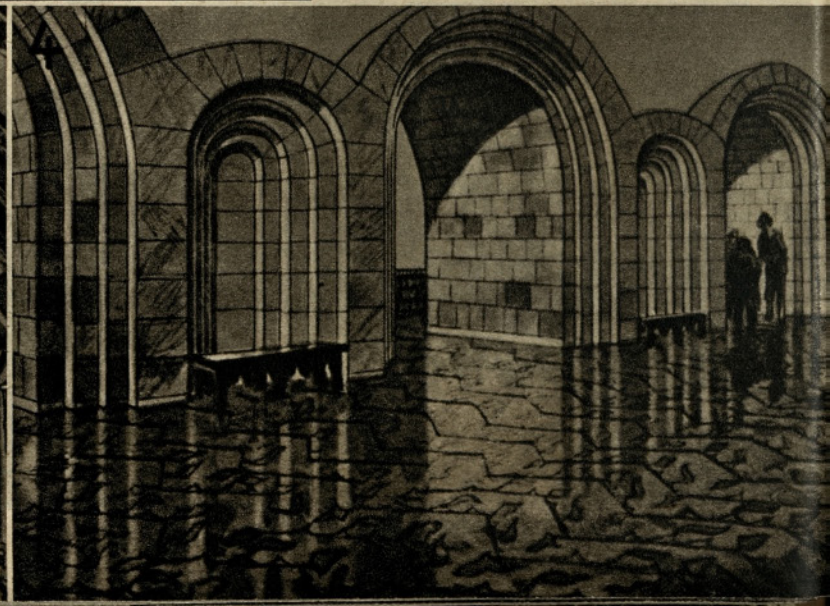
PODZEMELJSKA CESTNA ŽELEZNICA



2. Postaja »Vrt kulture in oddiha z imenom Gorkega«. Načrt je izdelal arh. Rožin. Osnovno misel daje že ime postaje same. Posebno izvirne so dvorane, ki bodo opremljene s skulpturami. Vse izraža veliko, zmogovito dobo.

3. Postaja »Pavelecka«, delo arhitektov Kollī in Kastelja. Postajo krasi mnogi stebri in svodi, ki so obloženi z belim in rdečim marmorjem. Tla so pokrita z granitnimi ploščami temnih barv in z granitnimi okraski svetlejšega tona.

4. Postaja »Kaluška« je delo arh. Poljakova. Stene peronskih postaj so obložene s kavkaškim marmorjem »lapota«. Stene so gladke in okrašene z vejami girlandij. Ob oknicah so imena slavnih dni iz te vojne.



Z gradnjo veličastne podzemeljske železnice niso prenehali med sedanjo Domovinsko vojno. Generalisim Stalin je dejal: »Gradnja metropolitena v težavah vojne nima samo gospodarskega in kulturnega značaja, ampak tudi obrambni. Partija in vodstvo visoko cenita požrtvovalno delo graditeljev cestne železnice. Izražam trdno prepričanje, da bodo graditelji z vsemi močmi v herojskem delu izvršili dane naloge od Državnega komiteta in izgradili novi del proge Moskovske podzemeljske železnice«. Besede velikega vodje so rodile uspeh.

5. Postaja z imenom »Serpuhovska« Načrt postaje je izdelal glavni arh. metropolitena Zelenin in arh. Pavlov in Iljin. Kot osnovni motiv zgradbe je vladimirska ruska arhitektura. Tema svodov, ki se pričinja na fasadi veže, se nadaljuje v notranjih delih postaje.

6. Postaja »Kursk«. Avtor je arh. Zaharov. Projektiral je v stroglh oblikah. Svod se opira na lahke stebre. Pod je sestavljen iz temnega granita.





*»Mosfilm« snema v Planici film
»Jugoslavija«*

Foto: Vavpetič.